

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Urška Čadež
Mentor: doc. dr. Pavel Gantar

**POLJANSKA DOLINA V DRUŽBENO - PROSTORSKIH SPREMEMBAH
PODEŽELSKEGA PROSTORA**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem mentorju prof. dr. Pavlu Gantarju, ki mi je bil s strokovnimi nasveti v veliko pomoč pri izdelavi diplomske naloge.

Zahvaljujem se tudi staršem in vsem, ki ste mi med študijem in pri pisanju diplomske naloge pomagali ter mi kakorkoli stali ob strani.

Poljanska dolina v družbeno - prostorskih spremembah podeželskega prostora

Poljanska dolina sodi med podeželske oziroma kmečke pokrajine, saj je bilo kmetijstvo v njej do povojnih let osnovna gospodarska dejavnost. Z vstopom v postmoderno družbo, ki temelji na znanju, informacijski tehnologiji in interaktivni komunikaciji, pa kmetijstvo ni več prevladujoča gospodarska dejavnost podeželskih skupnosti. Podeželje postaja vedno bolj prostor bivanja in dela ljudi, ki se ukvarjajo z različnimi nekmetijskimi gospodarskimi dejavnostmi. Informacijska in komunikacijska tehnologija predstavljata enega od najpomembnejših vzrokov za poglobljanje ekonomskih, socialnih in prostorskih sprememb v sodobni družbi. Medsebojni odnosi ter neposredna komunikacija in druženje se v moderni družbi spreminjajo, vedno bolj pa sili v ospredje pomen materialnih dobrin. Velik povzročitelj sprememb v Poljanski dolini, tako v smislu industrijske razvitosti in razpoznavnosti kot tudi na socialnem, kulturnem, prostorskem in okoljskem področju, je zagotovo tudi ustanovitev Rudnika urana Žirovski vrh. Da bi prebivalci podeželja imeli enake možnosti zadovoljevanja osnovnih materialnih, socialnih in kulturnih potreb kot mestno prebivalstvo, je v te namene na območju Poljanske doline dejavnih tudi kar nekaj razvojnih ustanov. Njihov strateški cilj je spodbuditi inovativnost in podjetništvo ter povezovanje med prebivalci podeželja za razvoj novih in stabilnih delovnih mest na podlagi lokanih potencialov, hkrati pa ohraniti kulturno krajino, ravnovesje v okolju ter ravnovesje med tradicionalnimi in novimi dejavnostmi.

Temeljni pojmi: podeželje, prostorske spremembe, družbene spremembe, družbene vrednote, Poljanska dolina

Valley Poljanska dolina in socio - spatial changes of rural space

Valley Poljanska dolina is a rural region since agriculture had been – till the post-war period – the basic economic activity. In postmodern society, based upon knowledge, information technology and interactive communication, agriculture is not the prevailing economic activity of rural societies any more. Countryside has become a living- and working-place of people who work in non-rural economic sectors. Information and communicational technology present one of the most important reasons for economic, social and regional changes in contemporary society. Relationships, communication and social gatherings have been changing, and material goods have become more and more important. The changes in industrial development as well as the changes in social, cultural and environmental field of Poljanska dolina, have been noticeably caused also by founding the uranium mine Rudnik urana Žirovski vrh. To ensure the inhabitants of cities and rural areas (also those from hilly and remote areas) equal opportunities of satisfying the basic material, social and cultural needs, the region of Poljanska dolina has established some development-oriented institutions. Their strategic goal is to stimulate innovation and undertaking, and to connect people in their collective activity for development of new and permanent working places on the basis of local potentials. At the same time they want to preserve cultural heritage and balance in environment, and to achieve harmony between traditional and new activities.

Key words: countryside, spatial change, social change, social values, Poljanska dolina

KAZALO

1.	UVOD	10
2.	OPREDELITEV SLOVENSKEGA PODEŽELSKEGA PROSTORA IN DRUŽBE	12
2.1	<i>Podeželje v družboslovni literaturi</i>	12
2.2	<i>Podeželje v senci (post)industrijskega in urbanega razvoja</i>	14
2.3	<i>Kulturna identiteta slovenskega podeželja</i>	17
3.	RURALNE SPREMEMBE POLJANSKE DOLINE	20
3.1	<i>Opredelitev podeželskega prostora Poljanske doline</i>	21
3.2	<i>Prehod iz tradicionalne v postmoderno družbo</i>	23
3.2.1	<i>Novi »info - urbani« prostor</i>	24
3.2.2	<i>Opuščanje sodelovanja in povezovanja ljudi na podeželju</i>	26
3.2.3	<i>Vpliv postmodernosti na vrednote in kulturo mladih na podeželju</i>	29
3.2.4	<i>Opuščanje narečja Poljanske doline</i>	31
3.3	<i>Posledice uveljavljanja postmoderne (mestne) kulture na podeželje</i>	31
3.3.1	<i>Socialne spremembe</i>	32
3.3.1.1	Demografska struktura	32
3.3.1.2	Upad števila kmečkih gospodinjstev	36
3.3.2	<i>Ekonomske spremembe</i>	36
3.3.2.1	Vloga kmetijstva v Poljanski dolini	37
3.3.2.2	Socio - ekonomska struktura kmetij	38
3.3.2.3	Razvoj dopolnilnih dejavnosti	39
3.3.2.4	Globalni trendi razvoja delovnih mest	44
3.3.3	<i>Prostorske spremembe</i>	46
3.3.3.1	Spremembe naselij	46
3.3.3.2	Načrtovanje podeželskega prostora	50
4.	VPLIV RUDNIKA URANA ŽIROVSKI VRH NA DRUŽBENO – PROSTORSKE SPREMEMBE POLJANSKE DOLINE	53
4.1	<i>Vpliv RUŽV-ja na podeželski prostor</i>	54

4.2	<i>RUŽV in socio - kulturne spremembe</i>	56
4.3	<i>Posledice zapiranja RUŽV-ja</i>	58
4.4	<i>Možnosti za nadaljnji razvoj območja</i>	59
5.	PROGRAMI CELOSTNEGA RAZVOJA PODEŽELJA	60
5.1	<i>Celostni razvoj podeželja in obnova vasi (CRPOV)</i>	60
5.2	<i>Program razvoja podeželja za Republiko Slovenijo (PRP)</i>	62
5.3	<i>Glavni akterji za razvoj podeželja na območju Poljanske doline</i>	63
5.3.1	<i>Razvojna agencija Sora</i>	63
5.3.2	<i>Zavod za pospeševanje turizma Blegoš</i>	64
6.	ZAKLJUČEK	66
7.	LITERATURA	69

PRILOGA

KAZALO SLIK IN TABEL

Tabele:

Tabela 1: Delež zaposlenih v kmetijstvu v Sloveniji do leta 2004	15
Tabela 2: Delež kmečkega in mestnega prebivalstva Republike Slovenije v obdobju 1869-2001	16
Tabela 3: Naravno gibanje prebivalstva v občini Gorenja vas - Poljane v primerjavi s Slovenijo, od leta 1995 do leta 2004.....	33
Tabela 4: Gospodarji na družinskih kmetijah po starostnih skupinah v občini Gorenja vas - Poljane, 2000	35
Tabela 5: Gibanje prebivalstva v občini Gorenja vas - Poljane po nadmorski višini, leta 1869 in 2002	35
Tabela 6: Število družinskih kmetij glede na površino kmetijskih zemljišč v uporabi, leta 2000	39
Tabela 7: Dopolnilne dejavnosti na kmetijah v občini Gorenja vas - Poljane in OOO Škofja Loka, 2001 in 2005	40
Tabela 8: Število turistov v UE Škofja Loka, leto 1995 in leto 2000	41
Tabela 9: Aktivno prebivalstvo po sektorjih aktivnosti v občini Gorenja vas - Poljane, od leta 1981 do leta 2001	46
Tabela 10: Graditev stanovanj v občini Gorenja vas - Poljane do leta 2003	55

Slike:

Slika 1: Pregledna karta Slovenije - območje Poljanske doline.....	20
Slika 2: Preglednejša karta območja Poljanske doline.....	21
Slika 3: Razgibana pokrajina Poljanske doline	22
Slika 4: Domači izdelki kmetije Matic iz Hotavelj	43
Slika 5: Izdelava čipk- čipkarska šola Žiri	43
Slika 6: Štirje bloki v Blatih.....	48
Slika 7: Nov poslovno stanovanjski kompleks v Gorenji vasi.....	48
Slika 8: Todraž s strani Žirovskega vrha, poleti 1978.....	53
Slika 9: Todraž, poleti 1988 – RUŽV	53

Slika 10: Tavčarjev dvorec pred prenovitvijo, pred letom 1985	57
Slika 11: Tavčarjev dvorec danes	57
Slika 12: Trenutna razpoložljivost prostora Gospodarske cone Todraž	60

» Vsak letni čas je tukaj po svoje lep. Prav gotovo pa je tukaj najlepše takrat, ko je pomlad s svojim krilom plavala nad dolino. In če je v Poljanski dolini lepa pomlad, tedaj je malo kje lepša« (Ivan Tavčar).

1. UVOD

Podeželje je bilo in je še vedno podvrženo spremembam, ki so značilne za celotni družbeni razvoj, in povsem jasno je, da ne prinašajo samo pozitivnih razvojnih učinkov. Po eni strani je podeželje pod velikim vplivom sodobnih globalizacijskih procesov, v katere se mora vključevati, če se želi izogniti razvojnemu zaostajanju in posledično izgubljanju lastne identitete. Po drugi strani pa isti globalizacijski procesi ponujajo podeželju razvojne priložnosti, kakršnih v preteklosti ni bilo. Razvita prometna infrastruktura, sodobna komunikacijska tehnologija ter pogosti stiki prebivalcev s podeželja s prebivalci mest omogočajo samoumestitev posameznikov in podeželskih skupnosti v širši (družbeni) prostor.

Tudi območje Poljanske doline ni nikakršna izjema pri proučevanju družbeno-prostorskih sprememb podeželskega prostora. Nekaterim območjem zaradi razvojne zaostalosti in demografske ogroženosti grozi izumrtje, druga območja pa so zaradi hitrega in nekontroliranega razvoja popolnoma spremenila svojo prvotno vlogo in podobo in so že danes prenasičena. Kmetijstvo je sicer še vedno tipična, ne pa tudi edina gospodarska dejavnost podeželskih skupnosti. Podeželje postaja vse bolj prostor bivanja in dela ljudi, ki se ukvarjajo z različnimi nekmetijskimi dejavnostmi, v vse večjem obsegu pa postaja tudi prostor bivanja ljudi, ki so zaposleni zunaj kraja bivanja. Nova informacijska in komunikacijska tehnologija povzročata družbeno in prostorsko prestrukturiranje, kar dolgoročno vpliva na celotno kulturno identiteto podeželskega prostora.

V prvem delu naloge so predstavljeni temeljni procesi, ki vplivajo na družbeno - prostorske spremembe podeželja, v nadaljevanju pa so te spremembe in njihove posledice umeščene v območje Poljanske doline. Nedvomno predstavlja enega najpomembnejših faktorjev razvoja tega območja tudi obratovanje Rudnika urana Žirovski vrh, čemur je posvečen tretji del naloge. Poleg samostojnega prizadevanja ljudi za ohranjanje naravnih danosti podeželja ter ponovno oživitev tradicionalnih kultur so danes na tem področju vedno bolj aktivne tudi razvojne agencije ter druge podobne območne organizacije, kar je predstavljeno v zadnjem delu naloge.

Moje osrednje vprašanje diplomske naloge je, ali lahko pričakujemo, da ruralnega kot posebne prostorske oblike in družbene kategorije kmalu ne bo več, in ali vpliv postmodernih urbanih sprememb pomeni izginjanje tradicionalnih družbenih vrednot in kulturne identitete Poljanske doline, o katerih je v vsej svoji lepoti pisal že Ivan Tavčar. Pri raziskovanju sem si pomagala tudi z intervjuji starejših (vplivnejših) oseb iz Poljanske doline, ki nastale družbeno - prostorske spremembe tega območja podoživljajo na lastni koži.

2. OPREDELITEV SLOVENSKEGA PODEŽELSKEGA PROSTORA IN DRUŽBE

2.1 *Podeželje v družboslovni literaturi*

Prostor ni nepopisan pergament, na katerega skiciramo svojo prostorsko vizijo. Prostor je danost, ki seže v zgodovino in ostaja v bodočnosti. Človek ga je in ga spreminja. V točno določenem času le za trenutek upravlja z njim, toda lahko z zelo dolgotrajnimi posledicami.

Vse dokler se je večina podeželskega prebivalstva ukvarjala s kmetijstvom, opredelitev podeželja ni bila težka. Poleg tega se je podeželje tudi po videzu jasno ločilo od mestne pokrajine. Kmetijstvo je v tem obdobju imelo skupaj z gozdarstvom zelo pomemben vpliv na gospodarsko in družbeno življenje. Gospodarstvo prvih človeških družb je delovalo predvsem na podlagi zadovoljevanja lastnih potreb in je pomembno vplivalo na razvoj podeželskega prostora. Ljudje so bili razpršeni po raznovrstnih hribih in dolinah in kmečka dejavnost jim je bila najpomembnejši vir obstoja (Kulovec 1999). Na podeželje se je gledalo le kot na prostor za pridobivanje hrane in nekaterih drugih surovin. Skrb za urejanje podeželskega prostora je bila več ali manj prepuščena samemu podeželskemu prebivalstvu (Prosen 1991: 49).

Različni avtorji podeželje različno opredeljujejo in razčlenjujejo, predvsem glede na njihove cilje in raziskovalne izkušnje. Nekateri še vedno pojmujejo podeželje le kot prostor življenja in dela tistih, ki se ukvarjajo s kmetijskimi dejavnostmi (Barbič 1991: 18). Mnogim je podeželje sinonim za kmečko idilo, za življenje v neposrednem stiku z naravo in podobno. Podzavestno še vedno enačimo pojma kmetijstvo in podeželje (Kovačič 1991: 163).

V strokovni literaturi srečamo opredelitve, ki podeželski prostor opredeljujejo zgolj kot nekaj, kar je nasprotje urbanemu prostoru oziroma kot »področje zunaj večjih mest« (SSKJ).

Značilnost podeželja se kaže tudi v prevladi biogenih funkcij (kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo itd.), za katere je značilna ekstenzivnejša izraba zemljišč, nižja gostota

prebivalstva, drugačna poklicna sestava prebivalstva in drugačni odnosi med delovnim mestom in krajem bivanja (Prosen 1991: 47).

Anton Prosen pravi, da je podeželje vsak del pokrajine, kjer prevladujejo vasi in podeželska mesta, njive, travniki, pašniki, gozdovi, hoste in vode. Osnovna značilnost podeželskega prebivalstva so tudi tesnejši medsebojni odnosi ter neposreden odnos do zemlje (Prosen 1991: 47).

Eno samo opredelitev podeželja je tako na osnovi vseh definicij nemogoče najti; povzeti je mogoče le glavne značilnosti: prevlada primarnih gospodarskih dejavnosti, razpršena poselitev, nižja gostota prebivalstva in pa v naseljih je kmečko prebivalstvo, ki je še vedno zelo navezano na zemljo.

S pojmom podeželje je tesno povezan tudi pojem »ruralnost«, ki je v starejši družboslovni literaturi sinonim za kmetijstvo kot gospodarsko dejavnost (Barbič 1991: 18), ter sinonim za območje, ki je odmaknjeno od urbanega vpliva in v katerem živijo ljudje, ki se ukvarjajo s kmetijstvom (Wikipedia). »Ruralno«, kot posebna oblika prostorske in kulturne organiziranosti ter psihološke zavesti, bo obstajalo tudi danes in sicer dokler bodo obstajali delovni procesi, vezani na zemljo in njeno biološko produkcijo ter dokler bo v teh dejavnostih obstajala tesna vez človeka z njegovim okoljem. Seveda pa se bo »ruralno« pojavljalo v novih pogojih v različnih oblikah in bo bistveno prispevalo k oblikovanju celovitega kulturnega mozaika (Barbič 2005).

Prostor se sam po sebi ne spreminja, ampak ga spreminja družba, in kot pravi Ana Kučan, ne smemo pozabiti, da niti prostor konkretne resničnosti, niti družbena predstava o njem nista stalnici, ampak sta odvisni od časa - nastajata in dopolnjujeta se v neprestanem spreminjanju (Kučan 1998: 217). Izbor in istovetenje s prostorom je odvisen od spreminjanja družbenih vrednot, ki je bistvenega pomena v krajinskem načrtovanju (Kučan 1998: 18).

Tudi podeželje ni izolirano pred preobrazbenimi procesi in doživlja intenzivne spremembe, zaradi česar je tudi težje razmejevati podeželski in nepodeželski, mestni prostor. Podoba slovenskih krajin se je izrazito preoblikovala in danes smo priče izrazitemu mešanju novih

in starih krajinskih prvin. Drobni prostorski vzorci, ki jih ustvarja razdrobljena kmetijska proizvodnja, so sicer še vedno prisotni, s prav tako razdrobljeno individualno gradnjo pa izgubljam primere nekdanjih vzorcev poselitve (Kučan 1998: 31). Z nameščanjem neagrarnih dejavnosti v podeželski prostor pridobijo, do nedavno izrazito ruralna naselja, nove funkcije (Kovačič 1991: 180). V sodobnem času lahko torej pojmujeemo podeželje mnogo širše, saj prevzema mnoge funkcije, pomembne za celotno družbo. Podeželje postaja območje naseljevanja prebivalstva, razvijanja mnogih industrijskih, turističnih in drugih dejavnosti moderne družbe ter območje spreminjanja družbenih vrednot in kulturne identitete.

2.2 *Podeželje v senci (post)industrijskega in urbanega razvoja*

Na slovenskem vsekakor prevladuje predstava o slovenskem človeku kot na zemljo navezanem kmetu. Ob dejstvu, da so bile slovenske dežele od nekdanj pretežno agrarne, saj je industrijska revolucija v ta del Avstro - Ogrske vstopala le počasi, in da v dobršni meri še vedno prevladujejo stari načini agrarne produkcije (majhne kmetije, drobna posestna struktura, količinsko majhna, razpršena produkcija, obstoj polkmetov oziroma mešanih kmetij in podobno), pa nastopa ta predstava predvsem kot indifikacijski pojem. Medtem ko se prostor spreminja v skladu s spremenjenimi tehnološkimi pogoji, je na Slovenskem v odnosu do prostora očitno stanovitna prav ruralna zavest (Kučan 1998: 208).

Kljub temu pa se slovenski kmetje in z njimi povezano podeželje nepretrgoma spreminjajo. Eden glavnih elementov v procesih diferenciacije podeželja in njenih prebivalcev ter oblikovanja različnih tipov podeželske pokrajine je bila **industrializacija**, ki sta jo spremljala rast v industriji zaposlenega prebivalstva in posledično hiter upad deleža kmečkega prebivalstva. Industrializacija, pogojena s konceptom policentričnega razvoja, je pospešila tudi razvoj terciarnih in kvartarnih dejavnosti, kar je prispevalo k še hitrejši rasti števila izven kmetijstva zaposlenega prebivalstva (Kovačič 1991: 180).

Kmetje in drugi prebivalci podeželja so začeli sprejemati izzive mestnega življenja. Majhnost kmetijskih gospodarstev in možnosti za zaposlitev zunaj kmetijstva, so povzročili preoblikovanje čistih kmetij v mešane in dopolnilne kmetije. Velik delež podeželskega prebivalstva pa je prešel iz kmetijskih v nekmetijske družbene sloje (Barbič 2005: 85). V

letu 1976 je bilo v kmetijstvu zaposlenih le 2,1% vsega prebivalstva v Sloveniji in kot kažejo podatki, se je ta delež do danes še zmanjšal. Leta 1994 je bilo v kmetijstvu zaposlenih 1,08% slovenskega prebivalstva, leta 2004 pa manj kot en odstotek (Tabela 1).

Tabela 1: Delež zaposlenih v kmetijstvu v Sloveniji do leta 2004

Leto	1976	1986	1994	2004
Zaposlenost v kmetijstvu (%)	2,13	1,33	1,08	0,95

Vir: Ivančič, A. (1999): Izobraževanje in priložnost na trgu dela, Statistični letopis RS, 2005

Z industrializacijskim in postindustrializacijskim razvojem je najtesneje povezan proces **urbanizacije**, ki ga lahko pojmuje kot koncentracijo prebivalstva v mestnih naseljih, in ki ga označujeta tudi socialni proces preslojevanja iz agrarnih v urbane poklice ter selitve in spreminjanje vzorca poselitve s preobrazbo iz kmetijskega v mestni prostor (www.sigov.si/svo). Agrarna prenaseljenost, pomanjkanje delovnih mest zunaj kmetijstva, slabo razvita komunikacijska in komunalna infrastruktura ter skromna opremljenost podeželja s socialnimi, kulturnimi ter rekreacijskimi ustanovami in dejavnostmi, botruje tako rekoč neprekinjenemu odseljivanju zlasti mladih, kar podeželje dokončno potiska na gospodarsko, politično, socialno in kulturno obrobje sodobnih družb. Urbana okolja današnje postindustrijske družbe težijo k širitvam. Mesta postajajo prevladujoča oblika in organizacija trajnega vsakdanjega življenja. V njih se uresničujejo dosežki znanstvenega in materialnega razvoja, ki se kažejo v sodobnem standardu življenja in delovanja, kar povzroča družbene in gospodarske spremembe ter vplive na okolje, ki segajo preko meja mest.

S procesi odseljivanja in intenzivnih dnevnih migracij v urbane, zaposlitvene centre, se v podeželskih območjih odvija tudi proces **deagrarizacije**. Kljub temu, da skoraj polovico slovenskega prebivalstva živi na podeželju, se je število prebivalstva v vaseh, ki se ukvarja s kmetijstvom, začelo zmanjševati. Delež kmečkega prebivalstva se je od 44,1% v letu 1948 zmanjšal na 7,6% v letu 1991 (Kulovec 1999) in ta delež se je v zadnjih desetih letih še močno zmanjšal (Tabela 2).

Tabela 2: Delež kmečkega in mestnega prebivalstva Republike Slovenije v obdobju 1869-2001

Leto	% kmečkega prebivalstva	% mestnega prebivalstva
1869	81,4	13,6
1880	79,5	15,0
1890	75,7	15,6
1900	73,2	17,5
1910	66,6	19,6
1931	59,2	22,7
1948	48,9	26,9
1953	40,4	29,1
1961	30,9	33,2
1971	18,2	38,7
1981	9,4	48,9
1991	7,6	50,5
2001	3,2	50,8

Vir: Klemenčič, V. (2002); Popis prebivalstva 2002

Vedno več je starejših prebivalcev, saj mladi bežijo v mesta, se tam izobražujejo, zaposlujejo, stanujejo, število kmetij na podeželju upada, polja in travnike preplavlja nova gradnja in ceste, onesnaženost plodne zemlje, vode in zraka je vedno bolj zaskrbljujoča in podobno.

Prav znanje je tisto, ki igra pomembno vlogo pri uspešnem spreminjanju kmetijstva in podeželja. Velika mobilnost mladih in vključevanje v različne izobraževalne sisteme prinaša na podeželje nov utrip in novo miselnost. Mladi se srečujejo z drugačno kulturo, z drugačnimi vrednotami, ki jih iz mesta prenašajo na podeželje. Izobraževanje jim zato mora dati veliko znanja, predvsem pa širine, da se bodo zavedali vloge podeželja. Omogočiti mora kombinacijo osnovne dejavnosti z dopolnilnimi dejavnostmi in različnimi uslugami, tudi turističnimi. Nujna je tudi praktična usposobljenost, pridobitev pravilnega odnosa in čuta do krajine, rastlin in živali (Kulovec 1999).

Podeželje ima danes multifunkcionalno vlogo in se vedno bolj intenzivno prepleta z neagrarimi vlogami. Podeželje tako predstavlja:

- bivalni in delovni prostor podeželskega prebivalstva;
- prostor za predelavo prehranskih virov;
- lokacijo za podeželske obrti in decentralizacija industrije;

- nadomestni prostor za širitev naselij, industrije, prometa ter različne infrastrukture;
- prostor za prosti čas in rekreacijo podeželskega in mestnega prebivalstva;
- ekološki in izravnalni prostor z varovalnimi učinki na naravne in temeljne dobrine.

Z urbanizacijo, degradacijo in industrializacijo gradnje se je Slovenija nasilno poenotila. Stare vasi na ravninah v bližinah mest ali industrijskih krajev naglo rastejo in se spreminjajo v spalna naselja, vasi in zaselki v prometno odmaknjenih območjih pa se praznijo in fizično propadajo. Prav tako še naprej propadajo stavbe v vaseh, ker jih lastniki ne znajo usposobiti za nove potrebe in zato, ker uradni prostorski načrtovalci zahtevajo, da se stare stavbe podrejo, če hočejo zgraditi nove (Košćak 1991-93: 42). Nepremišljeni in nedovoljeni posegi v prostor povzročajo njegovo predrugaćenje, ki spreminja značaj krajine in vnaša nered v tisto, kar je splošno priznано kot prostorski red, s tem pa vnaprej opredelijo namembnost prostora (Kučan 1998: 34).

Kljub temu, da družba za eno od najpomembnejših vrednot v zunanjem prostoru navaja veliko zelenja in domačnosti med ljudmi, ki sta sicer tipični ruralni značilnosti, s svojim ravnanjem ogroža prav to. Na podeželju se spreminja prostorska, gospodarska in družbena struktura, kar na nek način negativno vpliva na odnos do okolja, ki je nastajalo stoletja.

2.3 *Kulturna identiteta slovenskega podeželja*

Kot pravi Ana Barbić ima prostor, kot soopredeljevalec kulturne identitete posameznikov, družbenih skupin in globalnih družb, dvojno vlogo. Prvić, prostor s svojimi značilnostmi sodoloča življenjski slog prebivalcev, ki živijo na primer v gorskih območjih, v dolinah ali na planotah; in drugić, pogojuje stike med domaćini znotraj doloćenega prostorskega obmoćja in z domaćini sosednjih, pa tudi bolj oddaljenih prostorskih enot. Kulturna identiteta podeželja je torej umešćenost ćloveških stvaritev v prostor, opredeljena kot podeželje, ki to identiteto hkrati sodoloča (Barbić 2005: 83-84).

Fizićni znaćaj krajine, najoćitneje prav pri ruralnih krajinah, ima svoje korenine v zgodovinskem razvoju. Krajina oziroma prostor, ki ga ćlovek naseljuje, prispeva k oblikovanju njegove identitete, ob enem pa se v krajini odslikavajo družbeni odnosi in s tem prispevajo k ustvarjanju krajinske podobe v družbeni zavesti, po kateri jo prepoznamo

in se z njo ali z njenimi deli poistovetimo (Kučan 1998: 21). Kulturne identitete predmodernih družb so bile ruralne identitete, kajti kmetijstvo, gozdarstvo in lov so bile glavne gospodarske dejavnosti teh družb. Celo nastajajoča mesta, z razvijajočo se obrtjo in trgovino, so bila tesno povezana s kmetijsko proizvodnjo tedanjega časa.

Poleg tega, da podeželje predstavlja enega od pomembnih virov urbanega razvoja, je hkrati začelo izgubljati lastno identiteto. Urbani način življenja je najhitreje začel prodirati v tista podeželska območja, katerih prebivalci so kombinirali kmetovanje z zaposlitvijo ali drugimi oblikami plačanega dela in dnevno potovali med krajem bivanja (podeželjem) ter krajem zaposlitve (mestom). Pomanjkanje časa za osebne stike, tako v različnih oblikah prostočasne dejavnosti kot tudi v okviru medsebojne pomoči pri različnih opravilih, je osiromašilo vaške skupnosti in povzročilo osamljenost kmečkih družin, ki se vse bolj zapirajo v lastne okvire (Barbič 1991: 16). Skupne aktivnosti vaščanov zamenjuje gledanje televizije, delo za računalnikom, poslušanje radia, branje rumenega tiska in podobno. Skupne dejavnosti in komunikacija se v vse večji meri opravljajo prek formalnih kanalov in vse bolj redko v neformalnih skupinah. Nekdanjo povezanost v vedno večjem obsegu tudi na podeželju zamenjuje ostra delitev med javnim in zasebnim.

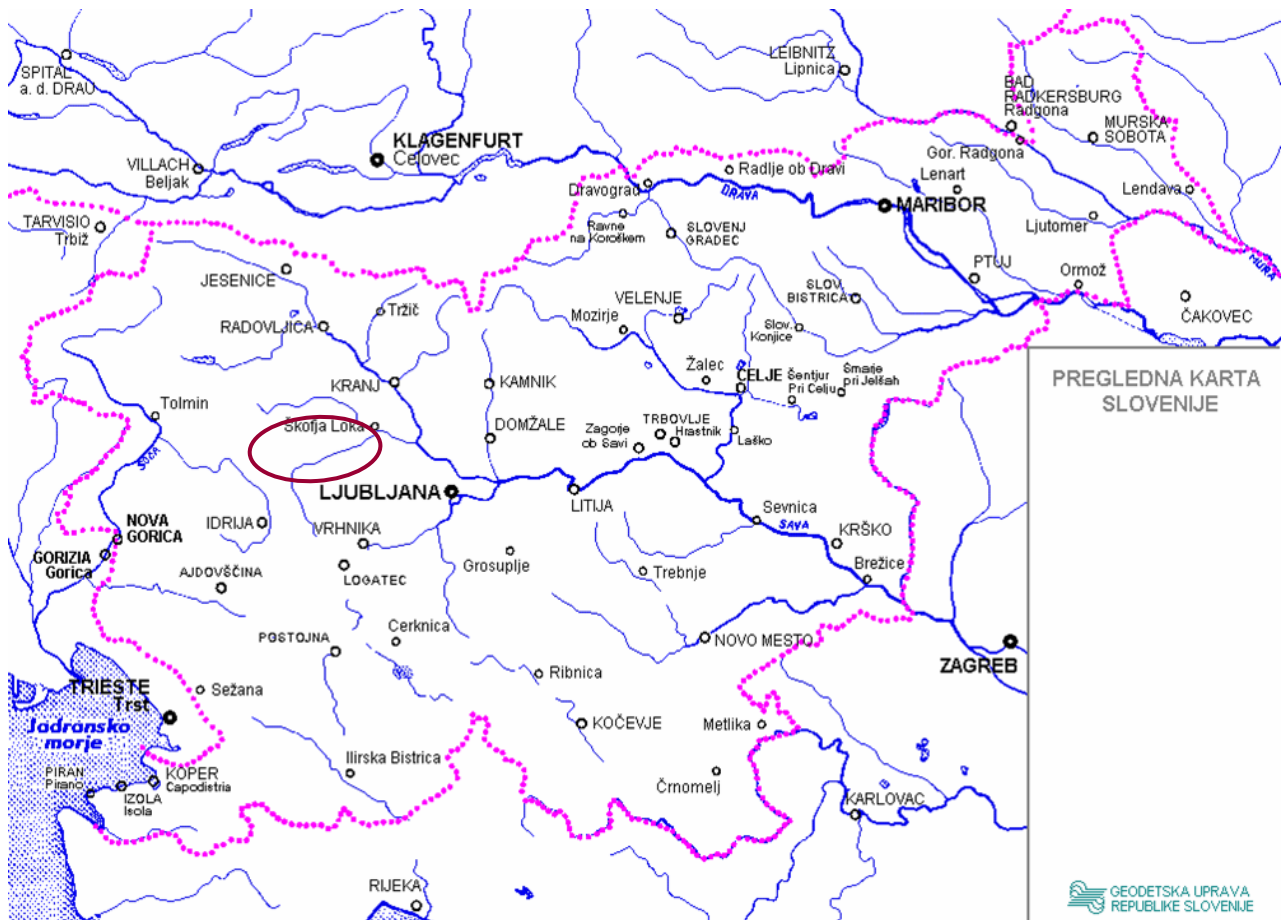
Razvojni proces bi moral ohranjati in krepiti identiteto podeželskih skupnosti. Identiteta neke skupnosti namreč omogoča, da se pri članih te skupnosti razvije občutek pripadnosti in je pomemben razvojni potencial. Zaradi sodobnega procesa globalizacije družbe pa je identiteta kot duhovna in socialno - kulturna vrednota ogrožena (Valenčak 2003: 48).

V Sloveniji torej že nekaj let preživljamo obdobje globoke notranje prelomnice, ki je znatno spremenila naše življenjske pogoje, način življenja in naše videnje prihodnosti. Podeželje in podeželske vasi, so na nek način podvržene pritiskom in spremembam, ki spremljajo socialno ekonomski razvoj družbe. V dimenziji kulturne revolucije so izredno pomembne temeljite spremembe vrednot (Glück Magel 1993: 18). Spremembe, kot so ovržene norme, zmanjšan vpliv ustanov (vključno cerkve), vpliv potrošništva ter pomanjkanje neformalnih stikov, še posebej občutimo na deželi.

Iz mest se je potrošniška miselnost zelo hitro razširila tudi na podeželje. Prebivalci podeželja posledično razmeroma hitro pozabljajo na tako imenovane tradicionalne načine

zadovoljevanja potreb, na oblike medsebojne pomoči in sodelovanja ter na prostočasne aktivnosti, temelječe na medsebojnih stikih in lastni ustvarjalnosti (Barbič 1991: 20). Na podeželju se razvijajo nove oblike družbenih vrednot, ločnica med mestom in podeželjem pa postaja vedno bolj zabrisana.

3. RURALNE SPREMEMBE POLJANSKE DOLINE

Slika 1: Pregledna karta Slovenije – območje Poljanske doline
Vir: <http://dobrote.e-soft.si/apl/doc/6>

Slika 2: Preglednejša karta območja Poljanske doline

Vir: <http://www.creativ.si/wts/engine/roadmap.exe?map=207&lang=0&cp=0>

3.1 Opredelitev podeželskega prostora Poljanske doline

Poljanska dolina je tipična predalpska dolina, ki obsega tudi del Škofjeloškega in Polhograjskega hribovja. Dostopna je od vzhoda, zahoda in juga, severno stran pa zapira greben hribov, ki poteka od Lubnika preko Starega in Mladega vrha, Koprivnika do najvišjega vrha Blegoš. Na posameznih odsekih je dolina zelo ozka (med Selom in Trebijo), najbolj pa se razširi tam, kjer se Poljanščici priključijo večji pritoki. Največji pritok je Brebovščica, tako da se dolina najbolj razširi prav med Gorenjo vasjo in Poljanami.

Poljanska dolina sodi med podeželske oziroma kmečke pokrajine, saj bilo kmetijstvo v njej do povojnih let osnovna gospodarska dejavnost. Glede na zgodovinske temelje, lahko seveda enako trdimo za celotno Slovenijo. Kot ugotavlja Ana Kučan so prvine slovenske kulture iz družbeno - zgodovinskega konteksta predvsem hribovit svet njiv in travnikov s cerkvicami na vrhah (Kučan 1998: 112) in teh v Poljanski dolini ni malo.

Za Poljansko dolino je značilna izredna razgibanost terena, česar posledica je razpršena poselitev. Prevladujejo majhna naselja, ki z vidika pogojev obdelave večinoma sodijo v območja s težjimi proizvodnimi pogoji, oziroma v tako imenovano hribovsko in gorsko območje. Najbolj poseljena območja so območja ob reki Sori, na prisojnih straneh doline in ob izhodu stranskih dolin. Razpršen tip poselitve v dolini in številne cerkve po slemenih delajo pokrajino slikovito, kulturno - zgodovinska zapuščina preteklih rodov pa bogati domačine in obiskovalce (Bogataj v Florjančič 2000: 337).

Kar 71% vseh površin predstavlja gozd, kmetijska zemljišča pa predstavljajo 27% celotne površine območja (Območni razvojni program 2002-2006). Glavna gospodarska dejavnost je kmetijstvo, ki se zaradi sodobnih gospodarskih razmer vedno bolj intenzivno dopolnjuje z raznovrstnimi dopolnilnimi dejavnostmi.

*Slika 3: Razgibana pokrajina Poljanske doline
Vir: Jesenko, I. (2004): <http://www.obcina-gvp.si/>*

Poljanska dolina sodi med pokrajine z največjim številom še živečih kmetij na gorenjskem, ki pa se spreminjajo vzporedno z novo kmetijsko politiko, tehnološkim razvojem in gospodarskim razvojnim trendom (turizem, obrt, podjetništvo ...). Velika ovira za intenzivnejši razvoj pokrajine (tako na področju kmetijstva kot tudi v drugih gospodarskih dejavnostih) predstavlja neurejena infrastruktura oziroma ovirana dostopnost v Poljansko dolino; na eni starani iz gorenjske smeri skozi ozko prometno grlo v Škofji Loki ter na drugi strani iz primorske smeri skozi hribovito cerkljansko pokrajino.

3.2 Prehod iz tradicionalne v postmoderno družbo

Številne družbeno - ekonomske in kulturne transformacije v 70-ih in 80-ih letih so vzrok številnih sprememb na področju tehnologije in družbenih vrednot ter na področju dojemanja prostora in časa. Nasproti tradicionalne resnosti, močnega čuta pripradnosti in homogenosti, prihaja v ospredje postmoderna doba s svojo informatizacijo, individualnostjo in komercializacijo.

Prehod v postmoderno¹ družbo spreminja merila družbenega življenja. Intenzivna dnevna migracija ljudi iz podeželja v mesta, preseljevanje iz podeželja na obrobje mestnih središč, tehnološki napredek, gospodarska napetost ter vpliv medijev in politike močno vplivajo na mišljenje in vrednote ljudi. Prebivalci podeželja, ki so zaposleni v mestih prinašajo v družine elemente urbanega življenjskega sloga in urbane vrednote, ki počasi izpodrivajo tradicijo podeželja (Barbič 2005: 85).

Postmoderna družba² temelji na znanju in prinaša nova tveganja, povezana zlasti z neustrezno izobraženostjo ali usposobljenostjo za opravljanje dela z novimi zahtevnostmi. Za mnoge to pomeni težjo vključenost v sodobno vsakdanje življenje ter nenazadnje nevarnost za socialno izključenost.

Postmoderna družba se je do danes že zelo močno zajedla v zavest ljudi, kar povzroča izginjanje oziroma spreminjanje priložnostnih aktivnosti, tradicionalnih običajev in vrednot. Središčna kategorija postaja kakovost življenja, ki se hkrati definira kot merilo družbenega razvoja. Človek ni več zgolj sredstvo za delo, temveč s svojimi lastnimi sposobnostmi, znanjem, ustvarjalnostjo in osebno iniciativo lahko spremeni svoje delo in življenje v užitek. Užitek in ugodje postmoderna visoko vrednoti.

---

¹ Med tem ko je postmodernizem pojem različnih umetnostnih zvrsti (umetnostna zgodovina, literarnih ved, muzikologije, arhitekture,...), je postmoderna pojem za obdobje, ero, družbo in kulturo v kateri živimo. Gre za bistveno manj konkretno pomensko vsebino, ki je časovno zelo ohlapna ter odprta za različne programske in ideološke razlage. Postmoderna je namreč tipičen pojem filozofije, sociologije in kulturne zgodovine in se opira na filozofska in sociološka načela. V množici drugih podobnih oznak, kot so na primer postindustrijska družba, informacijska družba ipd., je pojem postmoderna družba najpogostejši (Švab 2001: 1).

² Postmoderno družbo mnogi avtorji imenujejo tudi družba znanja.

3.2.1 Novi »info - urbani« prostor

V obdobju v katerem se nahajamo (po nekaterih avtorjih v poznem modernem obdobju, po drugih pa v informacijskem oz. postmodernem obdobju), je razvoj novih komunikacijskih tehnologij povzročil velike spremembe v človeškem komuniciranju ter nastajanje novih družbenih prostorov. Novo nastale možnosti računalniško posredovanega komuniciranja odpravljajo teritorialno hierarhijo kot primarno načel družbeno - prostorske organizacije ter jo nadomeščajo z delokaliziranimi, funkcionalnimi načeli omrežnega povezovanja (Zupančič 2001: 22). Računalniško posredovano komuniciranje odpravlja pomen geografske lokacije za obvladovanje družbe.

Pri proučevanju družbeno - prostorskih sprememb ob vstopanju v informacijsko družbo Milinar ugotavlja, da se informacija in spremljajoče spremembe v vsakdanjem življenju ljudi pojavljajo z izjemno dinamiko, tako da se pri tem soočamo z veliko novega, nepreizkušenega in neznanega. Tehnologija prehiteva miselnost ljudi in spravlja v zadrego še zlasti udeležence v tisti dejavnosti - kot je prostorsko in urbanistično planiranje - ki naj bi vnaprej opozarjala in usmerjala spremembe v lokalnem in širšem prostoru (Milinar v Prosen 2004: 73).

Informacijska in komunikacijska tehnologija predstavljata enega od najpomembnejših vzrokov za poglobljanje ekonomskih, socialnih, okoljskih in prostorskih sprememb v sodobni družbi. Družbeni obstoj in družbeno delovanje postajata vedno bolj odvisna od urejanja informacijske dostopnosti (internet, radio, televizija, mobilni telefon ...)³. Le-ta postaja ključna za vključevanje družbenih akterjev v omrežja družbenih odnosov, informacijska nedostopnost pa postaja temeljni element splošne družbene izključenosti (Trček v Zupančič 2001: 23). Dostopnost do informacij (ključnega pomena je tudi hitrost dostopa) je namreč tisti dejavnik, ki določa, kdo bo vnaprej postavljen na višjo stopnico v hierarhični lestvici od tistih, ki do teh informacij ne dostopajo - določa torej tudi odnose moči in oblasti.

---

³ Uporaba interneta se je na primer v zadnjem desetletju množično povečal. Po podatkih RIS iz leta 2003 se število uporabnikov letno povečuje za 80.000. V Sloveniji je tako v populaciji 15 let in več že 43% oziroma 713,000 splošnih uporabnikov interneta (<http://www.ris.org/main/baza/baza.php?bid=63>).

Poleg dostopnosti do informacijske in komunikacijske tehnologije je pomembna tudi dostopnost do znanja o uporabi nove tehnologije, kar vpliva na oblikovanje novih znanj, novih poklicev in novih sfer v družbi. Pomembna pri prehodu v informacijsko družbo je torej tudi strategija o širitvi zanimanja in znanja o novi tehnologiji, načinih njene uporabe, o oblikovanju in načinih uporabe novih storitev ter strategije o premagovanju pasti informacijske družbe, kot je razslojevanje družbe na uporabnike in neuporabnike informacijske tehnologije. Strategije prehoda v informacijsko družbo zato poudarjajo pomembnost premagovanja socio - demografskih razlik med uporabniki in neuporabniki in s tem doseganje višje kakovosti vseh.

Tehnološki in informacijski razvoj imata v večji meri svoje korenine v podjetjih znotraj urbanega prostora. Zaradi številnih delovnih mest ter posledično večjih možnosti za zaposlitev, se številni prebivalci podeželja na delo vozijo v mesta. Kot pravi Zupančič (2001: 8), postavlja urbani način življenja posameznika, njegove pravice in potrebe na čedalje vidnejše mesto, ob enem pa ga zaradi načina življenja vodi tudi v določeno odtujenost – individualnost⁴. Individualnost ga sili k sklepanju kompromisov v družbi, kjer prihaja do izraza vzajemnosti pravic in dolžnosti, ki jih posameznik uresničuje z demokratičnimi mehanizmi. Učinek družbe na prostor in prostorske potrebe družbe so zato kumuliran seštevek posameznikovih pravic in dolžnosti.

Zaradi intenzivnega gibanja družbe (predvsem dnevna mobilnost), se vse spremembe vedno hitreje širijo tudi v podeželske vasi. Informacijska družba prinaša spremembe v načinu komuniciranja (mobilni telefon, elektronska pošta), preživljanju prostega časa (internet, računalniške igrice), informacijska povezanost nadomešča nujnost fizične dostopnosti ter delovno in bivalno okolje se vedno intenzivneje združujeta. Po mnenju Milana Čadeža, predsednika občinskega odbora SDS občine Gorenja vas – Poljane, to povzroča vedno večjo odtujenost tako med otroci kot tudi med starejšimi. *»Otroci se danes vse pomenijo po telefonu in prek elektronskih sporočil in tako starši sploh ne vemo več s kom se družijo in kdo so njihovi prijatelji. Niti otrok iz domače vasi skorajda ne poznam več«.*

---

⁴ Individualnost = celota vseh posameznih lastnosti (Zupančič 2001).

3.2.2 Opuščanje sodelovanja in povezovanja ljudi na podeželju

Kljub pomembnosti, ki jo pripisujemo materialnim dobrinam (avtomobili, računalniki, oblačila ...), so ti v resnici v naših materialnih razmerah veliko manj pomembni za kvaliteto življenja kot medsebojni odnosi. Medsebojni odnosi ter neposredna komunikacija in druženje se v moderni družbi spreminjajo, popolnoma pa jih informacijska tehnologija in telekomunikacije ne morejo nadomestiti.

Neposredni stiki med prebivalci, medsebojna pomoč in druge oblike medsebojnega sodelovanja tako pri delu kot za razvedrilo so nedvoumno bolj tipični za podeželske/vaške kot za mestne skupnosti in so kot taki ena od sestavin identitete slovenskega podeželja (Barbič 2005: 93). Kljub temu pa se kmečka in meščanska gospodinjstva zaradi želje po samozadostnosti vse bolj očitno zapirajo v zasebni družinski krog, raznovrstne oblike medsebojnega sodelovanja in pomoči pa se vedno bolj opuščajo. Milan Brence⁵, gospodar kmetije Pri Postotniku v Gorenji vasi pravi, da ljudje postajamo vedno bolj egoistični. *»Med ljudmi primanjkuje sočutja in medčloveških interakcij; vsi preveč skrbimo samo za lastno korist«.*

Pomoč v sili (požar, poplava) je med ljudmi še vedno prisotna, občutno zmanjšan pa je obseg človekoljubne pomoči med vaščani, češ da danes nihče nima časa, da bi sočloveku priskočil na pomoč. Vljudnost, da je vsakega starejšega človeka, ki ga srečamo, obvezno potrebno pozdraviti (mene so že zgodaj tega naučili starši) se opušča. Zato so predvsem starejši vaščani in vaščanke velikokrat osamljeni in veseli vsakega pozdrava in prijazne besede sovaščanov.

Industrijski razvoj, razvoj telekomunikacij, informacijskih omrežij in družbeno prestrukturiranje na vasi spreminjajo način medsebojne komunikacije. Deloma zelo intenzivne vezi, kamor sodita sosedstvo in sorodstvo, v skupinah starejših vaščanov še vedno predstavljajo določeno utesnjenost in nadzor, kar pomeni, da odpiranje vasi navzven nima enakega vpliva na obnašanje in oblikovanje mnenj pri vseh vaščanih. Starejši ljudje, ki se držijo tradicije, poskušajo kljub vsem spremembam obdržati stare oblike družbenega

---

⁵ Milan Brence je lastnik kmetije Pri Postotniku v Gorenji vasi, kjer se poleg kmetovanja intenzivno ukvarjajo tudi s sirarstvom (Postotnikov sir).

reda, ki so za njih preglednejše (Buchenauer 1993: 123). Težijo k ohranjanju tradicionalnega načina življenja - ročnemu delu, naravni, doma pridelani hrani, branju knjig in verskih časopisov, kar jih osrečuje in razvedri. To pa ne pomeni, da smatrajo sodobne družbene in prostorske spremembe za slabe in negativne. *»Starejši običajno le pogrešajo življenje, delo in okolje iz svoji mladosti ter se zato težje in včasih tudi z uporom prilagajajo razvoju današnje družbe in spremembam v prostoru«*, je prepričan Milan Brence.

Osnovne družbeno - ekonomske spremembe so povzročile bistvene spremembe na področju kulturnega življenja na vasi. Prostorsko - časovna razdrobljenost vsakdana je privedla do tega, da vas ni več edino izhodišče razvoja vaške kulture. Kultura vključuje gospodarsko in družbeno ravnanje, vsebuje odnos ljudi do svojih življenjskih pogojev. Na podeželju se pojavljajo raznovrstni novi vzorci odnosov in dejavnosti z novimi vsebinami in cilji. Za razliko od tradicionalno veljavnih norm sosedskih odnosov, dobivajo modernejši sosedski odnosi na vasi vedno bolj obliko zasebnih, osebnih in na simpatijah zasnovanih stikov, ki se oblikujejo neodvisno od splošno veljavnih norm obnašanja. Pomemben razlog za spremembe v obnašanju je težnja k individualizmu in s tem povezana tendenca zapiranja v privatne sfere (Buchenauer 1993: 123).

Ob slabših infrastrukturnih in funkcionalnih pogojih na vasi je vedno manj možnosti za spontano in vsakodnevno kulturo. Kjer manjka trgovina, ni več prostora za pogovor, manjka tudi vzrok za sprehod skozi kraj, in s tem tudi priložnost za povezovanje in izmenjave. V mnogih krajih zaradi izgradnje cest, rušenja stavb, gradnje funkcionalnih poslopij in naprav, manjka kak prostor za klepet. Mesta za srečanja in komunikacijo so danes veletrgovine, kavarne in restavracije, kjer prevladujejo funkcionalni vidiki in so prostorsko manj privlačna (Buchenauer 1993: 126).

Kljub navideznemu razpadanju vaške celovitosti pa novi objekti, ko je na primer lepo urejen vaški trg, športni park in večnamenska dvorana, danes povezujejo vaščane. Druženje, zabava in sproščena komunikacija, ki so elementi prostega časa, in za katere v današnjih družbenih razmerah najdemo čas le v poznih večernih urah in ob koncu tedna, sodijo med najpomembnejše elemente osebnega zadovoljstva. Športni centri, parki, gorske kočice, kavarne in raznovrstni klubi so v tem času polni ljudi. Poleg sodobnega načina

druženja (npr. v športnih parkih) pa se potrebe po skupnem prikazovanju vaškega sožitja kažejo tudi po vedno številnejših vaških zabavah, ki so kmečko - tradicionalno obarvane in organizirane z določeno nostalgijo.

Želja po ponovnem oživetju bogate tradicionalne kulture in raznovrstnega druženja med ljudmi je v Poljanski dolini vedno bolj opazna. V Gorenji vasi, na Hotavljah, v Poljanah, na Trebiji in tudi drugod, razna društva (gasilsko, športno, kulturno in turistično društvo), tako v poletnem kot v zimskem času, vsako leto prirejajo številne tradicionalne družabne prireditve (pohodništvo, kolesarjenje, blagoslov konj, dan Šmarnic na Slajki⁶, vaške smučarske skoke, smojke⁷ ...) ter vaške veselice na prostem, kjer na tradicionalen slovenski način ljudje zoplešejo in se pozabavajo. Bogataj celo ugotavlja, da je združevanje v društvih ena od temeljnih značilnosti življenja na Slovenskem (Bogataj v Barbič 2005: 95). Čeprav to obliko druženja neposredno izpodrivajo tako imenovane urbane oblike preživljanja prostega časa, ki podeželskemu prebivalstvu pomenijo znak napredka in sodobnosti, pa podatki o včlanjenosti najbolj vitalnega dela kmečke populacije v različna društva opozarjajo na oživljanje ali vsaj na zanesljivo preživetje društev kot tradicionalnih podeželskih oblik pritočasnega združevanja.

V zadnjih letih je močno poraslo tudi število gledaliških skupin. Na Hotavljah je na primer po več desetih letih zopet zaživelo vaško gledališče na prostem, v domačem poljanskem narečju. Kljub amaterstvu domačih igralcev, pomenijo tovrstne igre ponovno oživitev starih običajev, navad ter predvsem zabavo in moralno povezanost vseh vaščanov. Kot pravi Ana Barbič je glavni nagib za sodelovanje in ljubiteljske dejavnosti osebno zadovoljstvo (Barbič 2005: 94). In pa, kot dodaja Branko Selak, generalni direktor podjetja Marmor Hotavljje, je pri tem pomembno tudi, »da so ljubiteljski interesi pomembnejši od denarja«.

Vse te oblike kulturnih dejavnosti kažejo na to, da so vaščani pripravljene ubirati nove poti pri zadovoljevanju svojih družbenih in kulturnih potreb. Že dolgo se ne nanašajo samo na prosti čas, temveč prinašajo obogatitev ali celo potrebno okrepitev in podporo v vsakodnevni družbeno - kulturni skupnosti. Vendar pa je treba temu predvidevanju dodati

---

⁶ Gre predvsem za vaško pomladansko veselico na hribu Slajka. Poleg tega ob nakupu vstopnice za veselico vsak dobi srček. Dekleta morajo nato te srčke zbirati in tista, ki jih zbere največ, postane »Miss šmarnic«.

⁷ Zabavne igre, kjer se z zanimivimi, doma narejenimi rekviziti in maskami (letalno, hiša, čarovnice ...), ljudje spustijo po zasneženem hribu.

pomislek, po katerem bo obdobje politične in gospodarske tranzicije Slovenije nedvomno vplivalo tudi na odnose na vasi oziroma na oblike intenzivnosti medsebojne pomoči in sodelovanja.

3.2.3 Vpliv postmodernosti na vrednote in kulturo mladih na podeželju

Vas danes zapuščajo mladi ljudje ne samo zaradi dela, temveč tudi zaradi raznovrstnih dejavnosti v prostem času. Nadaljujejo to, kar so se učili že od otroškega vrtca naprej; navezujejo in krepijo stike z zunanjim svetom. Lastni prostor je pri tem morda potisnjen na rob zanimanja, vendar v takšnem obnašanju lahko vidimo tudi večje možnosti sproščanja novih misli in idej (Buchenauer 1993: 129).

Spremembe življenjskih in vrednostnih usmeritev se bistveno kažejo v treh poglavitnih področjih življenja: zasebnosti, poklicnem delu in javnosti/politiki (Ule 2003: 116). Predvsem se je spremenil odnos do zasebnosti. Mladina v vasi ni več homogena družbena skupina, temveč ima zelo različne interese, nagnjenja in značilnosti. Na njihovo življenje že zelo zgodaj vplivajo zunanji dejavniki. Družba od njih namreč zahteva veliko priložnosti, kar je vezano na njihove dejavnosti zunaj bivališča in zmanjšanje prostega časa na minimum. Usklajevati morajo cel kup različnih stvari (npr. delovno mesto ob računalniku z ročnim vrtilkanjem doma, obnašanje modernega sveta s tradicionalno družbeno kontrolo na vasi). Ravno za mladino je ponudba kulturnih možnosti zelo skromna, kar povzroča zapiranje v zasebno življenje ali v ožje kroge prijateljev in društev (Buchenauer 1993: 129).

»V mojih mladih letih računalnika in telefona še ni bilo. Ves prosti čas sem prebil v garaži ter iz lesa izrezoval in modeliral različne figure. Otroci smo se veliko ukvarjali z ročnimi deli, se sami naučili popraviti kolo ali motor, si sami stesali stol ali manjšo omaro in podobno. Danes pa je življenje vse ena zabava in mladi zaradi informacijske tehnologije ne razmišljajo več s svojimi možgani, ampak možgani nekoga drugega (računalnika). Kako naj torej mlad človek danes ugotovi, kaj v življenju hoče početi in kateri so njegovi skriti talenti, če pa se v prostem času ne ukvarja z ničemer (oziroma lenari in poseda v lokalih)«, so razmišljanja Karla Jezerška, bivšega direktorja podjetja Mizarstvo Jezeršek. Po njegovem mnenju so oči mladih popolnoma preveč oprte samo v ekonomijo, bogastvo in

poslovni uspeh. Človek na ta način ne more spoznati samega sebe ter svojih prirojenih sposobnosti in spretnosti.

Za mlade je postal tradicionalni vaški življenjski prostor dolgočasen, zastarel in preveč vsakdanji. Mesto naj bi mladim ponujalo veliko bolj pester program zabave in kulture. Tam imajo možnost spoznati različne ljudi, različne načine oblačenja, vedenja in govorjenja, različne vrste kultur in tako naprej. Ravno ta raznolikost je najbrž tista, ki jih žene, da zapuščajo tradicionalna vaška naselja, ter se selijo v mestna stanovanjska naselja.

Vzrok, da mladi zapuščajo vasi, je tudi študij ter večje možnosti za zaposlitev v mestih. Šola že dolgo časa ni več institucija namenjena samo usposabljanju, ampak postaja institucija za pridobivanje in potrjevanje družbenega položaja. Hkrati je pomembno dejstvo, da je šola »rezervat«, ki je prostorsko ločen od drugih družbenih sfer, kar daje možnost za oblikovanje raznovrstnih mladinskih subkultur in vedenjskih vzorcev (Makarovič 1983: 173).

Sodobna slovenska družba zahteva od mladih zgodnje mentalno in vedenjsko prilagajanje ob hkrati protislovnih razmerah zanje: podaljšano izobraževanje in podaljšano obdobje ekonomske odvisnosti, sta v ostrem nasprotju z zahtevami po zgodnjih izbirah in prevzemanju odgovornosti zanje. Poleg tega, informacijske tehnologije in mediji ponujajo elemente multikulturalnosti in globalnega internacionalizma ter mlade obveščajo o novih kulturah in življenjskih stilih, kar po eni strani razširja njihova obzorja in jih modernizira (osvobaja tradicionalnih nacionalnih ujetosti), po drugi strani pa zlahka povzroča nove stiske, negotovosti ter zavajajoče predstave o realnosti (Ule 2003: 116).

Nove družbene vezi in organizacijske oblike, ustvarjalni začetki, iskanje samega sebe in samokritičnost lahko tu nastanejo in zaživijo kot osnova za celosten razvoj v prihodnje. Naraščajoče število pozitivnih primerov (mladinsko gledališče, vaške igre, glasbeni festivali, skupna mesta za izobraževanje ...) na tem področju daje v prihodnje upanje za bolj pozitivno oceno stanja mladine na vasi. Sprijazniti se je pač treba tudi z realnostjo našega časa in z njenimi kulturnimi in družbenimi vzorci, kajti ti predstavljajo osnovo za razvoj novih kakovosti in s tem novih upov za prihodnje. *»Ohranjanje človeških vrednot je odvisno predvsem od nas samih, koliko se bomo sposobni ubraniti pred globalizacijo*

oziroma podrejeni interesom močnejšega«, so besede Milana Čadeža. Kot pravi dr. Mirjana Ule je glavna značilnost nove generacije ta, da svobodo razume kot samoumevno; svobodno izbiro življenjskega sloga, izbiro šolanja in poklica, izbiro prijateljskih in partnerskih vezi in odnosov, svobodo do prisile tradicionalnih spolnih vlog in tako naprej (Ule 2003: 117).

3.2.4 Opuščanje narečja Poljanske doline

Slovenska narečja so prisotna povsod, tako na podeželju kot tudi v mestih. Ker pa v mestih, zaradi številčnejših in različnih govornih položajev, bolj izstopajo pogovorni jeziki, ki imajo več prvin knjižnega jezika, nastane vtis, da so narečja vezana le na podeželje. Narečja se spreminjajo, kar povzročajo zunajjezikovni dejavniki, kot na primer priseljevanje iz oddaljenih krajev in tehnološki razvoj (Barbič 2005: 90).

Do nedavnega je veljalo, da je govoriti v narečju manjvredno, danes pa se raznovrstne oblike narečja (štajersko, primorsko, dolensko ...) pojavljajo že v medijih (razvedrilna oddaja Spet doma, Vzemi ali pusti ...) in predstavljajo svojevrsten način zabave.

Poljansko narečje (t.i. poljanščina⁸) postaja vedno bolj okrnjeno. Izobraževanje in zaposlovanje v mestih prinaša v vasi novo izrazoslovje in melodijo jezika. Med mladimi skoraj da ni posameznika, ki bi znal govoriti staro tradicionalno poljanščino. Slišimo jo lahko le še med starejšimi ljudmi in ljudmi, ki živijo v odmaknjenih, višje ležečih naseljih. Lahko, da je vzrok tudi zahtevnost melodije poljanskega narečja, saj se jo je priseljencem skoraj nemogoče popolnoma naučiti.

3.3 Posledice uveljavljanja postmoderne (mestne) kulture na podeželje

Družbeno - kulturno življenje na podeželju se je, zaradi močnega vpliva ekonomskih sprememb v zadnjih desetletjih bistveno spremenilo. Najprej je prišlo do sprememb na področju strukturne populacije. V višje ležečih krajih ugotavljamo staranje prebivalstva zaradi odseljevanja mlajših ljudi, ali zaradi preseljevanja upokojujencev. Na drugih mestih, predvsem na obrobju velikih mestnih središč, se večja delež mladih priseljencev. Ti

---

⁸ Gre za narečje, ki je značilno predvsem za osrednjo Poljansko dolino in sodi v rovtarsko narečno skupino.

praviloma stanujejo v novo zgrajenih naseljih, ki obdajajo stara vaška središča, in se po arhitekturi in načinu rabe od njih bistveno razlikujejo. Ljudje stanujejo v majhnih enodružinskih stanovanjih, v katerih so zaradi preobremenjenosti z raznovrstnimi službenimi in drugimi dejavnostmi velikokrat prisotni samo v prostem času, kar je drugače kot v stari vasi, kjer sta delo in življenje tesno povezana (Buchenauer 1993: 121).

Posledice prehajanja mestnega načina življenja na podeželje lahko strnimo v tri najpomembnejše vrste sprememb:

- socialne spremembe;
- ekonomske spremembe;
- prostorske spremembe.

3.3.1 Socialne spremembe

Mestna kultura, mestni način življenja, hiter tehnološki in informacijski razvoj ter naraščajoča mobilnost delovne sile so trendi današnje postmoderne družbe, ki neposredno vplivajo tudi na spremembe v demografski strukturi in številu kmečkih gospodinjstev. Delež kmečkega prebivalstva iz leta v leto upada. Določenim naseljem, kjer je povprečna starost prebivalcev vedno višja, grozi proces stagnacije ali izumiranja, med tem ko na drugi strani nekatera naselja, zaradi prenasičenosti prebivalstva, izgubljajo svojo prvotno vlogo in podobo.

3.3.1.1 Demografska struktura

V vseh zahodnih državah zaznavamo bolj ali manj intenzivne trende sprememb, povezanih z rodnostjo. Ti trendi pomembno vplivajo na velikost družin in strukturo družin - upadanje stopnje rodnosti, zviševanje starostne meje ob rojstvu otroka ter naraščanje števila otrok, rojenih izven zakonske zveze.

Poljanska dolina sodi med pokrajine, kjer je rodnost prebivalstva precej nad slovenskim povprečjem. Po podatkih Razvojne Agencije Sora in Statističnega letopisa RS se je do leta 2002 naravni prirast v občini Gorenja vas - Poljane vsa leta povečeval. Leta 2003 se je v

občini prvič (po mnogih letih) rodilo manj otrok kot jih je umrlo (-3), takoj naslednje leto pa je bil naravni prirast zopet pozitiven (24). Med tem ko Poljanska dolina demografsko ni ogrožena, pa je v celotni Sloveniji že več let zaskrbljujoč negativen naravni prirast prebivalstva. Kljub mnogim ukrepom države za spodbujanje rodnosti, imajo mlade družine, zaradi sodobnega načina življenja, vedno manj otrok. Po zadnjih podatkih iz Statističnega urada RS (SURS), se število družin v Sloveniji povečuje, a so te vedno manjše. Tudi po podatkih Eurostada sodi Slovenija med države, ki imajo malo velikih družin⁹, delež enostarševskih družin pa je med višjimi v Evropi (<http://novice.siol.net>).

Tabela 3: Naravno gibanje prebivalstva v občini Gorenja vas - Poljane v primerjavi s Slovenijo, od leta 1995 do leta 2004

		Gorenja vas - Poljane	Slovenija
1995	živorojeni	88	18.980
	umrli	70	18.968
	naravni prirast	18	12
1999	živorojeni	96	17.533
	umrli	65	18.885
	naravni prirast	31	-1.352
2001	živorojeni	101	17.477
	umrli	66	18.508
	naravni prirast	35	-1.031
2002	živorojeni	98	17.501
	umrli	57	18.701
	naravni prirast	41	-1.200
2003	živorojeni	77	17.321
	umrli	88	19.451
	naravni prirast	-3	-2.130
2004	živorojeni	89	17.961
	umrli	65	18.523
	naravni prirast	24	-562

Vir: Razvojna agencija Sora: Območni razvojni program 2002 - 2006; Statistični letopis RS, 2000-2005

Odločanje o rodnosti ter končne posledice le tega so rezultat zelo kompleksnih individualnih odločitev ter spodbujevalnih in zaviralnih dejavnikov s strani družbe. Namesto velikih kmečkih gospodinjstev, s tremi ali več otroki, je danes najpogostejši tip družine poročen par z enim (48,6%) ali dvema otrokoma (42%) (SURS). Napredovanje v karieri, dolgotrajno šolanje, izraba prostega časa, življenjski standard ter po drugi strani

⁹ V Sloveniji govorimo o velikih družinah že, če v družini živijo trije otroci in več (SURS). Slovenija sodi med države, ki imajo malo velikih družin. Primerjamo se lahko z baltskimi državami in Češko, kjer delež znaša pod 10%. (http://novice.siol.net/default.aspx?site_id=1&page_id=2&article_id=1206051211500784&cid=100&pgn=1)

tudi pomanjkanje finančne pomoči velikim družinam in stanovanjski problemi so glavni vzroki za zmanjševanje števila otrok v mladih družinah. Število otrok v družini je v Poljanski dolini nad Slovenskim povprečjem. Občina Gorenja vas – Poljane sodi namreč med območja, kjer je vsaka peta družina z otroki velika družina (<http://novice.siol.net>).

Čedalje večjo popularizacijo družinskega življenja potrjujejo tudi vse številčnejše zunajzakonske zveze in v njih rojeni otroci. Takih družinskih skupnosti je bilo leta 2002 5,3%. Vedno več tovrstnih primerov je opaziti tudi na podeželju, kjer je vpliv tradicionalnega načina življenja še vedno velik in Poljanski dolina ni izvzeta. Mlade generacije stopajo v partnersko zvezo (poročeno ali ne) kasneje kot so stopale starejše generacije in tudi čedalje več jih je, ki se izogibajo sleherne partnerske zveze. Razlog za to je tudi podaljšano sožitje staršev in odraslih otrok. Ti ostajajo pri starših predvsem zaradi podaljšanega izobraževanja in s tem odrinjenega pričetka reprodukcijske dobe, deloma pa zaradi slabših možnosti iskanja primerne stanovanja (Zupančič 2001: 17).

Kljub visokemu naravnemu prirastu se določena področja Poljanske doline praznijo. Med demografsko ogrožena območja¹⁰ sodijo najbolj problematična področja slovenskega prostora in sicer hribovit in težko dostopen svet. Mnogi v kmetijstvu ne vidijo več prihodnosti in možnosti za zaslužek, zato kmetije zapuščajo ter se selijo v dolino, da je oddaljenost do drugih delovnih mest krajša. Hribovite predele zapuščajo tudi mladi, ki prav tako iščejo priložnost v drugih poklicih, se začasno ali za stalno selijo v mesta, intenzivno izobražujejo in s tem povzročajo vedno višjo starostno mejo kmečkega prebivalstva ter zmanjševanje obsega in intenzivnost obdelovanja zemlje v kmetijstvu. Skoraj 30% kmetij v občini Gorenja vas – Poljane ima gospodarja starejšega od 60 let (Občina GVP), število mlajših od 20 let pa se je v zadnjih petih letih zmanjšalo za 7% (<http://www.obcina-gvp.si/program%20priprave%20plan%202006.doc>).

---

¹⁰ V to kategorijo sodijo predvsem območja pod od Koprivnikom, kjer najvišja ležeča vasica leži na 930 m.n.v., ter pod Starim vrhom, kjer leži vas Podvrh na 910 m.n.v. Preko 900 m.n.v. sega poselitev še pod Pasjo Ravnjo (del Golega vrha), Jugozahodno od Blegoša (Robidnica) in na pobočju Stare Oselice, kjer se kmetije raztezajo od 610 do 950 m.n.v. (Šifrar 2003: 40).

Tabela 4: Gospodarji na družinskih kmetijah po starostnih skupinah v občini Gorenja vas - Poljane, 2000

skupaj	590
pod 35 let	53
35 do 44 let	106
45 do 54 let	138
55 do 64 let	129
nad 64 let	164

Vir: Občina Gorenja vas - Poljane: Popis kmečkih gospodarstev 2000

Demografsko ogrožena območja so v Poljanski dolini predvsem višje ležeča naselja, ki so prometno in komunikacijsko precej oddaljena od Gorenje vasi, ki je s 1133 prebivalci (Popis prebivalstva 2002) največje naselje v občini Gorenja vas - Poljane. V višje ležečih predelih prevladujejo predvsem t.i. gručaste vasi in pa poselitev v obliki samotnih kmetij in manjših zaselkov (Šturm 1996).

Tabela 5: Gibanje prebivalstva v občini Gorenja vas - Poljane po nadmorski višini, leta 1869 in 2002

Nadmorska višina (m)	Št.naselij	1869		2002	
		Št. preb.	%	Št. preb.	%
0-99	/	/	/	/	/
100-199	/	/	/	/	/
200-299	/	/	/	/	/
300-399	3	392	5,2	565	8,2
400-499	16	2319	30,6	3150	45,7
500-599	10	855	11,3	642	9,3
600-699	18	1514	20,0	1196	17,3
700-799	13	1573	20,8	868	12,6
800-899	10	661	8,7	354	5,1
900-999	3	258	3,4	121	1,8
SKUPAJ	73	7572	100	6896	100

Vir: Krajevni leksikon Slovenije, 1995; Podatki SURS-a o državljanih RS po občinah, junij 2002

V 19. stoletju je v občini Gorenja vas - Poljane do 600m nadmorske višine živel 47% prebivalstva. Danes jih na tem območju živi že 63%. Kar 45% prebivalstva živi na nadmorski višini od 400m do 500m. Iz višje ležečih oziroma hribovitih naselij se prebivalci izseljujejo. V 19. stoletju jih je na nadmorski višini od 800m do 1000m živel okrog 12%, danes pa jih na tem območju živi že skoraj pol manj (7%).

3.3.1.2 Upad števila kmečkih gospodinjstev

S spremembami v agrarni naseljenosti na kmetijskih zemljiščih je tesno povezano upadanje števila kmečkega prebivalstva ter upadanja kmečkih gospodinjstev. Zaradi zahtevnih pogojev pridelave hrane na nekaterih, predvsem hribovitih področjih, zaradi možnosti pridobivanja boljšega dohodka izven kmetijstva, ter želji po razvoju novih družbenih vrednot, se interes za obdelovanje kmetijskih zemljišč zmanjšuje. Po podatkih iz leta 2002 je na območju občine Gorenja vas - Poljane 797 kmečkih gospodinjstev, od tega je 158 čistih kmetij, kjer vsi člani družine delajo na kmetiji. Druge kmetije so mešane ali dopolnilne, kjer je vsaj en član družine zaposlen izven kmetije. Prihaja do opuščanja obdelovanja na ostarelih kmetijah, poleg tega pa je vedno manj tudi takšnih kmetij, kjer bi starejši gospodar prepisal kmetovanje mlademu nasledniku. Podatki kažejo, da se je v slabih 10 letih število kmečkih gospodinjstev zmanjšalo za 17% in ta delež se še povečuje (Občina Gorenja vas - Poljane).

Kljub sodobnim razmeram in tehnološkim spremembam pa med domačini še vedno obstaja prepričanje, da se kmetovanje v Poljanski dolini še dolgo časa (oziroma nikoli) ne bo popolnoma opustilo. Po mnenju kmeta Postotnika, so tu ljudje preveč navezani na lastno zemljo in preveč ponosni na svoje večletno delo ter se zato raje intenzivno prilagajajo razmeram, kot da bi propadli. Podobno dodaja tudi Karel Jezeršek, ki pravi, da se bodo ljudje v prihodnosti še naprej ukvarjali s primarnimi dejavnostmi, saj bi njihovo popolno opuščanje na temu območju pomenilo velik socialni problem ter problem v razvoju turizma.

3.3.2 *Ekonomске spremembe*

Na področju dela in delovnih mest se srečujemo na eni strani z naraščajočo mobilnostjo delovne sile in na drugi strani s spremenjenim načinom in pogoji dela, ki jih prinaša tehnizacija in informatizacija. Ekonomske spremembe se kažejo predvsem v zmanjšani agrarni funkciji podeželskih naselij. Kmetijstvo ni več edina dejavnost, ki na podeželju ustvarja dohodek. Visoko kvalificirana delovna sila, infrastrukturna opremljenost in prometna dostopnost so čedalje pomembnejši dejavniki. Z razmahom oskrbnih in storitvenih dejavnosti so številna podeželska naselja postala primerljiva z mestnimi

stanovanjskimi soseskami. Poleg tega se v podeželskih naseljih širijo obrtne in proizvodne dejavnosti ter turizem.

3.3.2.1 Vloga kmetijstva v Poljanski dolini

Podeželski prostor je postal izrazito multifunkcionalen. Kljub opuščanju kmetijskih dejavnosti predvsem v zadnjih dvajsetih letih, imajo čedalje pomembnejšo vlogo ustrezno modernizirane, specializirane in na tržne razmere prilagojene kmetije.

Tudi v Poljanski dolini se vloga kmetijske dejavnosti spreminja. Zaradi vrste oziroma uvajanja modernih proizvodnih postopkov nastajajo problemi v današnjem kmetovanju. Do tega je prišlo zato, ker je z novo zakonodajo evropske kmetijske politike kmet prisiljen zagotavljati in povečati svoj dohodek. Vedno bolj je v ospredju tudi obremenjevanje naravnega okolja, poleg tega pa se čedalje bolj spodbuja kmetovo pripravljenost na spremenjeno gospodarjenje v kmetijstvu (Adelhardt 1991: 79).

Kmetijska dejavnost zagotavlja določeno število delovnih mest in je v današnji dobi tudi blažilec različnih gospodarskih kriz. Industrializacija v mestih je črpala kadrovske potencial v veliki meri prav s podeželja, kar je povzročilo intenzivne dnevne migracije v mesta, kot so Škofja Loka, Kranj in Ljubljana, značilna za Poljansko dolino. Dolga vožnja ter nedostopnost iz hribovitih področij do mestnih središč sta povzročili selitev prebivalcev v ravninske predele. V vasi Gorenja vas je leta 2002 v 364 gospodinjstvih živelo kar 16,43% vsega prebivalstva občine (Občina Gorenja vas - Poljane). Poleg tega je za večjo kmetijsko dejavnost in obdelavo zemlje v hribovitih predelih Poljanske doline premalo ravninskega sveta, samo predelava mleka pa je za marsikoga premalo za preživetje.

Za razvoj podeželja in kmetijstva ima pomembno vlogo dobra kmetijska politika. Država s številnimi sredstvi omogoča kmetom ohranjanje kmetijske dejavnosti kot njihovo glavno dejavnost. Po mnenju Matevža Čadeža bo politika Evropske skupnosti v prihodnosti začela vedno intenzivneje podpirala koriščenje naravne energije (prim.: elektrika na biomaso, les,...) ter bo zato postala bolj racionalna tudi pri izvajanju zemljiške politike (zaščita kmetijskih zemljišč, gozdov ...).

Jože Bogataj, župan občine Gorenja vas - Poljane pravi, da se »*kljub globalizacijskim spremembam vloga kmetijstva v Poljanski dolini ne bo zmanjšala. Zmanjšalo se bo število kmetij in kmetov, vendar se bodo na drugi strani nekatere kmetije intenzivno povečale ter se specializirale. Pričakujemo lahko tudi vedno večje število kmetij, ki se bodo začele ukvarjati s pridelovanjem bio kmetijskih pridelkov in izdelkov*«. Interes za kmetijstvo je med domačini za enkrat še zelo velik, s spodbujanjem in razvojnimi programi lokalnih skupnosti in države pa se ta dejavnost lahko le še poveča.

Jedro stabilnosti kmetijstva so velike kmetije, vendar pa v Sloveniji za enkrat tudi mešane kmetije ohranjajo poselitev, obdelanost ter vzdržujejo rodovitnost tal. Prav to pa je tisto, kar privlači turizem in druge dopolnilne dejavnosti, ki pospešujejo njegov razvoj (Šifrar 2003).

3.3.2.2 Socio - ekonomska struktura kmetij

Na območju občine Gorenja vas - Poljane je 797 kmečkih gospodinjstev, čistih kmetij, kjer vsi člani družine delajo na kmetiji, je 158. Druge kmetije so mešane ali dopolnilne, kar pomeni, da je vsaj en član družine zaposlen izven kmetije. Po podatkih Občine Gorenja vas - Poljane se je v slabih 10 letih število družinskih kmetij zmanjšalo za 17% (Občina Gorenja vas - Poljane).

Sama velikost kmetij je pogojena z visokimi deleži gozda (skoraj 60%), ki uvršča večino kmetij za slovenske razmere med srednje velike kmetije. Povprečna kmetija ima v lasti 18,7 ha zemljišč. Po podatkih o velikostni strukturi kmetijskih zemljišč v uporabi (Tabela 6) je v občini le 139 kmetij večjih od 10ha (oziroma 22,5%). Največ kmetij, 264, ima v lasti od 1-5ha kmetijskih površin, kar pa na splošno velja tudi za celotno Slovenijo. Število kmetij, večjih od 30ha, je v Sloveniji 7661, v občini Gorenja vas - Poljane pa tako velike kmetije za enkrat še ni niti ene (Območni razvojni program 2002-2006). Vzrok za to je predvsem razgibano in hribovito ter za kmetijsko obdelavo zelo zahtevno in na nekaterih predelih celo neprimerno zemljišče Poljanske doline.

Tabela 6: Število družinskih kmetij glede na površino kmetijskih zemljišč v uporabi, leta 2000

OBČINA	do 1 ha		nad 1 do 5 ha		nad 5 do 10 ha		nad 10 do 20 ha	
	površina	število kmetij	površina	število kmetij	površina	število kmetij	površina	število kmetij
GORENJA VAS - POLJANE	17	27	773	264	1.383,70	188	1.593,10	120
SLOVENIJA	8.307	16.196	126.910	46.638	156.443	22.120	120.673	9.101
% GLEDE NA SLOVENIJO	0,70%	0,50%	1,70%	1,70%	2,70%	2,60%	3,20%	3,20%

nad 20 do 30 ha		nad 30 do 50 ha		skupaj ha	
površina	število kmetij	površina	število kmetij	površina	število kmetij
428	19	0	0	4.194,50	618
26.069	1.098	7.661	206	524.788	95.392
3,30%	3,40%	0,00%	0,00%	2,10%	1,80%

Vir: Razvojna agencija Sora: Območni razvojni program 2002 - 2006

3.3.2.3 Razvoj dopolnilnih dejavnosti

Dopolnilne dejavnosti niso novost na slovenskih kmetijah, tako kot tudi ne njihov prispevek k skupnemu dohodku kmečkega gospodarstva, vendar pa je mogoče v zadnjem desetletju zaslediti njihov razcvet v raznovrstnosti in obsegu (Potočnik Slavič 2002: 100). Kmetijska dejavnost v zadnjih desetih letih kmetom ne zagotavlja več ustrezno močnega gospodarskega položaja. S spremembo kmetijske politike in vstopom v Evropsko Unijo se je namreč začel odvijati proces vse večje pridelave in profesionalizacije predvsem na tistih kmetijah, ki imajo možnosti povečanja, modernizacije in intenzivne pridelave. »Naši kmetje in podjetniki so se zelo hitro vklopili v nov ritem in hitro dojeli evropske in svetovne integracije. Za vsem tem seveda stoji tržno gospodarstvo, ki je neizprosno«, opaža Milan Čadež.

Na različne dopolnilne dejavnosti vplivajo različne kombinacije dejavnikov. Iskanje možnosti pridobivanja dohodka znotraj kmečkega gospodinjstva spodbujajo tako eksogeni (splošno pomanjkanje delovnih mest, nezaposlenost, povečan interes za življenje v čistem naravnem okolju, pestrost povpraševanja po pridelkih, izdelkih in surovinah ipd.) kot endogeni (razpoložljivi viri, individualna/družinska iniciativa) dejavniki. Ti spodbujajo sodobne tehnologije pridelave in predelave organskega živeža z oživljanjem in dopolnjevanjem tradicionalnih načinov predelave in predelave kmetijskih pridelkov

(Potočnik Slavič 2002: 107). Vedno pogosteje pa kmečka gospodarstva svoje pridelke in izdelke uporabljajo kot vnose lastnim dopolnilnim dejavnostim, predvsem turizmu na kmetiji ali drugim oblikam podeželskega turizma (turistične poti, razne rekreacijske dejavnosti, zabavne in kulturne prireditve na podeželju ...).

Po podatkih iz junija 2001 je imelo dopolnilno dejavnost v občini Gorenja vas - Poljane registriranih 15 oseb, leta 2005 pa že 28 oseb. Prevladujejo storitve s kmetijsko mehanizacijo, predelavo lesa in predelava osnovnih kmetijskih pridelkov.

Tabela 7: Dopolnilne dejavnosti na kmetijah v občini Gorenja vas - Poljane in OOZ Škofja Loka, 2002, 2005

	2001	2005
Gorenja vas - Poljane	15	28
skupaj OOZ Škofja Loka	53	69

Vir: Razvojna agencija Sora

Nosilci dopolnilnih dejavnosti so predvsem mladi lastniki kmetij. Kljub pospeševanju razvoja dopolnilnih dejavnosti, le-te še vedno predstavljajo dodaten vir dohodka le majhnemu deležu kmetij. Na nekaterih kmetijah se je razvilo že pravo podjetništvo, pri večini pa imajo dopolnilne dejavnosti predvsem funkcijo preživetja in ohranjanja kmetovanja. Dopolnilne dejavnosti na kmetijah niso novost, pač pa so se zaradi različnih vzrokov (kakovost življenja podeželskega prebivalstva, zahteve po doma predelani hrani, varovanje virov in dediščine ...) hitreje razširile v zadnjem desetletju (Potočnik Slavič 2002: 116).

Kmečki turizem:

Gospodarske dejavnosti, ki temeljijo na kmetijstvu in drugih lokalnih virih, so se izkazale kot izredno učinkovite ne le kratkoročno, temveč tudi dolgoročno. Prebivalci mest v vedno večjem številu najraje preživljajo svoj prosti čas na podeželju, saj jim podeželski sveži zrak, domača hrana, mir in prijetnejši družbeni odnosi prinašajo vedno večje zadovoljstvo. Kmetijstvo in podeželsko okolje predstavljata vir turizmu in hkrati od njega živita ali si vsaj izboljšujeta socio - ekonomski položaj.

Ugodna lega, naravne znamenitosti, bogata kulinarčna ponudba in turistične kmetije so le nekatere izmed mnogih prednosti, ki jih Poljanska dolina nudi za razvoj turizma. Razvoj

turizma na podeželju naj bi v prihodnosti v dolini pomenil eno od najbolj perspektivnih dejavnosti, vendar pa do sedaj žal še ni prinesel pomembnejšega dohodka. Turizem na kmetijah, kot ena od pomembnih dodatnih dejavnosti, ki dopolnjuje turistično ponudbo v širšem smislu in vključuje kmetovo stanovanjsko hišo v proizvodni proces, ne dosega tistega razvoja, ki so mu ga pripisovali v pred leti.

Kljub še vedno nezadovoljivim rezultatom razvoja turizma in turistične ponudbe v Poljanski dolini, pa se število gostov iz leta v leto povečuje. Uspešno delo lokalne turistične organizacije v Škofji Loki ter izdelava številnih turističnih programov je pripomoglo, da je poljansko podeželje ter vsekakor tudi srednjeveško mesto Škofja Loka, za turiste postalo vedno bolj privlačno. Število vseh turistov na območju UE Škofja Loka, domačih in tujih, se je v letu 2000 glede na leto 1995 povečalo za 4%. Povečanje je posledica predvsem večjega števila tujih gostov, število domačih gostov pa se je zmanjšalo (Območni razvojni program 2002 - 2006).

Tabela 8: Število turistov v UE Škofja Loka, leto 1995 in leto 2000

	1995	2000	%
domači	2215	2037	-0,10%
tuji	2667	3033	12,10%
skupaj	4882	5070	3,70%

Vir: Razvojna agencija Sora: Območni razvojni program 2002 - 2006

Povečujejo se tudi prenočitvene zmogljivosti. V obdobju od leta 1995 do leta 2000 je naraslo tako število sob kot tudi število ležišč. Večina turističnih kmetij je skoncentrirana med Poljanami in Starim vrhom, kjer gre za prometno dokaj urejeno in lahko dostopno območje, ob enem pa je na Starem vrhu 40 hektarjev urejenih smučišč ter je tudi izhodišče sprehajalnih in pohodnih poti po vsej Gorenjski (Šifrar 2003: 34). Številni pohodniki in gorski kolesarji so lahko postreženi v prijetnih planinskih kočah na čudovitih razglednih vrhovih: Blegoš, Slajki, Ermanovcu,...

Kmečki turizem, kot dopolnilna dejavnost na kmetiji, omogoča kmečkemu prebivalstvu v hribovitih pokrajinah dodatni dohodek, ki jim izboljšuje njihov gmotni položaj. Z intenzivnejšim investiranjem v turistično infrastrukturo, oživljanjem tradicionalne obrti in povezavo z večjimi domačimi in tujimi turističnimi centri, bi se v prihodnosti turizem v

Poljanski dolini še učinkoviteje razcvetel. Po podatkih iz junija 2001 je v občini Gorenja vas - Poljane 15 kmetij, ki se ukvarjajo s kmečkim turizmom, kar je več kot polovica vseh v Upravni enoti Škofja Loka (Upravna enota Škofja Loka).

Lastniki kmetij oziroma kmečkega turizma se vedno bolj prizadevajo, da bi gostom nudili čimbolj pestro ponudbo kmečkih dobrot ter čimbolj slikovito prikazali kmečki način življenja, ki je mnogim mestnim prebivalcem popolnoma tuj. Domače gospodinje na primer pripravljajo stare domače jedi kot so žganci, zelje, kislo mleko in krompir v oblicah, gospodar pa goste pelje v hlev, kjer jih seznanjajo z rejo živine, ter jih povabi na ježo s konjem. Zaradi napetosti in tempa sodobnega v tehnologijo in informatiko usmerjenega življenja, postajajo domače tradicionalne dejavnosti med ljudmi vedno bolj cenjene in višje ovrednotene. Turizem ima zaradi naravnih danosti, bogate kulturne dediščine in ohranjenosti okolja zelo dobre možnosti za nadaljnji razvoj.

Kljub naštetemu prizadevanju kmetov za razvoj kmečkega turizma, pa Milan Čadež ugotavlja, da kmetje pri svojem kmetovanju pozabljajo na čistočo in uvidevnost do sovaščanov in turistov. *»Kmetje bi se morali zavedati, da z intenzivnim, prekomernim gnojenjem ter mazanjem cest in pešpoti celo bolj ogrožajo razvoj turizma kot to povzroča povečan promet, hrup in podobno. Poleg tega, namesto, da bi po baliranju trave bale pospravili na eno mesto, jih puščajo po celotnem travniku, da izgledajo kot plastični tujek v neokrnjeni naravi«*. Čadež pravi, da bi se moralo strožje ukrepati v primeru, ko se kmetje ne držijo predpisov za kmetovanje (predpisi za ekološko kmetovanje). To bi zagotovo pripomoglo k bolj ekološkemu opravljanju kmečke dejavnosti.

Domača obrt:

Pojem domače obrti se je izoblikoval in ustalil šele v drugi polovici 19. stoletja. Šlo je za izdelovanje določenih predmetov v okviru domačije, domače družinske skupnosti, za lastne potrebe in za zamenjavo ali celo prodajo. Izdelovanje je bilo izrazito sezonsko, potekalo je takrat, ko ni bilo dela na polju. Za to pa so bili najbolj primerni zimski meseci. Obseg izdelovanja oblačil in ostalih izdelkov je bil velik, čeprav je kakovost močno zaostajala za izdelki mestnih obrtnikov. Med obrtmi, s katerimi so se v preteklosti ukvarjali na našem podeželju, moramo omeniti predvsem lončarstvo, pletarstvo, usnjarstvo, tkalstvo, suknarstvo, čipkarstvo, coklarstvo, slamnikarstvo in seveda čevljarstvo

(http://styling.over.net/narodna_nosa/domace_obrti.php).

Sodobna predstava o poklicu kmeta mora biti raznolika. Tako mora kmet, da lahko poskrbi za svoj dohodek, izvajati vrsto dejavnosti, ki so zelo sorodne kmetijskemu delu, vendar pogosto zahtevajo tudi popolnoma druge sposobnosti in spretnosti (Adelhardt 1991: 84). Kot nove možnosti gospodarskih dejavnosti kmečkih gospodinjstev se pojavljajo alternativne kmetijske pridelave in predelave kmetijskih pridelkov, ki hkrati pomenijo nove možnosti za zaposlovanje družinskih delovnih moči, ter krepijo samozavest posameznikov in družin, ki živijo na podeželju.

Domačini Poljanske doline se v okviru domače obrti najraje ukvarjajo z izdelavo domačega sira iz kravjega in kozjega mleka, peko piškotov in drugega peciva (kmetija Pr'Čum iz Studorja, kmetija Pr'Režen iz Poljan), izdelavo domačih sokov in žganih pijač, sušenjem sadja (kmetija Pr'Matic na Hotavljah, Naconova kmetija v Vinharjah), pridelava medu (kmetija Pri Jakuc iz Poljan), zelo cenjena in tipična za Poljansko dolino pa je tudi izdelava čipk (idrijska in žirovska čipka). V Žireh so prav letos pripravili veliko slavje, t.i. Klekljarski dan (Rant 2006: 1), v okviru stoletnice neprekinjenega delovanja čipkarske šole. Klekljanje je močno zaznamovalo življenje družin v teh krajih, saj so v preteklosti mnogim pomenile tudi vir preživetja. Čipki, tako stari kot tudi mladi, ostajajo zvesti še danes, pa čeprav iz popolnoma drugačnih nagibov.

*Slika 4: Domači izdelki kmetije Matic iz Hotavelj
Vir: <http://www.kmetija-matic.com>*

*Slika 5: Izdelava čipk- čipkarska šola Žiri
Vir: http://www2.arnes.si/~oskrzi3s/100/dejavnosti_tekmovanje.htm*

Ekološka kmetijska pridelava in predelava kmetijskih pridelkov ponuja nove priložnosti kmečkim gospodinjstvom in nove vire dohodka. Ekološke proizvode urbani prebivalci večinoma prihajajo kupovat kar na dvorišče. Pogosto pa kmečka gospodinjstva svoje pridelke in proizvode uporabljajo pri lastnih dopolnilnih dejavnostih, predvsem turizmu na kmetiji ali drugih oblikah podeželskega turizma (Barbič 2005: 35).

3.3.2.4 Globalni trendi razvoja delovnih mest

Svet postaja globalna vas, torej prepletena in med seboj soodvisna skupnost, v kateri je ima vsako dogajanje nujni širši, praviloma pa svetovni – globalni odmev in pomen. Najbolj vidne učinke globalizacije lahko opazimo na področju gospodarstva in politike ter tudi na področju kulture, znanosti, družbenih odnosov in informacij (Zupančič 2001: 8).

Globalizacija je proces, ki najbolj dejavno spreminja podobo sodobnega sveta. Označujejo jo nove tehnološke in kapitalske povezave ter nova svetovna delitev dela. Poglavitni dejavniki razvoja niso več toliko surovine in energija, temveč človeški potencial (ki ustvarja informacijsko družbo) in kapital. Za oba so najugodnejše lokacije v velikih urbanih aglomeracijah s kvalitetno infrastrukturo, logistiko in organizacijo.

Delovno okolje je v življenju posameznika izredno pomembno; zaradi materialnih koristi, človeške ustvarjalnosti in druženja (Zupančič 2001: 51). Delovno mesto prihodnosti zahteva obsežno, zahtevno in kvalitetno logistično podporo, kar pomeni, da je za njihov razvoj ključnega pomena dobra infrastrukturna povezanost, tehnološki razvoj in izobraževalni centri, ki bodo izobraževali ne le mlade generacije, temveč tudi ostale (Zupančič 2001: 32). S pospešeno informatizacijo postaja v Evropi vedno bolj množičen pojav tudi delo na daljavo, v Sloveniji pa le-ta šele pridobiva na pomenu. Nekdaj je »motorizacija« omogočila podeželanom delo v mestu, danes pa razvoj sodobne informacijske družbe omogoča ponovno vračanje dela na dom in s tem napoveduje revitalizacijo v poselitvi podeželja.

Primarni sektor, kamor sodi kmetijstvo, je v Sloveniji nazadoval na 11,5% (SURS 2001). Vendar pa kmetijstvo predstavlja pomembno zlato rezervo za brezposelne, saj so možnosti za zaposlitev v mestih vedno slabše. Priložnosti se kažejo v dopolnjevanju kmetij z

dopolnilnimi dejavnostmi, kot sta domača obrt in kmečki turizem. V Poljanski dolini se oboje vedno bolj intenzivno razvija. Kmetije, ki so se do nedavnega preživljale samo s kmetovanjem (predvsem z oddajanjem mleka in prodajo mesa), morajo danes za preživetje h kmetovanju dodati še kakšno drugo dejavnost (vzrok je tudi nova skupna evropska kmetijska politika – nizke cene mleka in mesa). Nastajajo nova delovna mesta, kar je pomembna priložnost predvsem za mlade. Tu pa tam se med mladimi že najde kdo, ki se ne vidi na delovnem mestu za računalnikom, ampak raje ostane na kmetiji in se posveča domači obrti, pridelovanju sadja in zelenjave in podobno. Takih primerov je za enkrat še zelo malo, lahko pa zopet pričakujemo oziroma upamo na njihov porast. Kmetijske dejavnosti (kot je na primer pridelava bio hrane) bodo v prihodnosti, zaradi vedno bolj nezdrave, umetne hrane, onesnaženega zraka in vode v mestih, postale vedno bolj cenjene.

Poleg opuščanja kmetijskih dejavnosti je vedno manj tudi obrtnikov, ki bi se ukvarjali z dejavnostmi kot so čevljarstvo, vodovodarstvo, zidarstvo in podobno. Po mnenju Jožeta Bogataja, župana občine Gorenja vas - Poljane, bo v naslednjih desetih letih to lahko predstavljalo velik problem, saj nihče ne bo več obvladoval obrtnih dejavnosti, ki so na primer pri gradnji hiš nepogrešljive.

V izrazitev vzponu pa je že od osemdesetih let dalje terciarni sektor (tabela 9). Širijo se predvsem finančne, poslovne in različne servisne dejavnosti ter izobraževanja in zdravstveno socialne dejavnosti. Podjetja se kopičijo predvsem v urbanem prostoru. Posebej je potrebno izpostaviti tudi pomen in vlogo izobraževanja, ki postaja eno temeljnih razvojnih dejavnosti. V Poljanski dolini na tem področju primanjkuje delovnih mest, kar je pomemben vzrok, da se preko dve tretjini delovno aktivnega prebivalstva vozi na delo v druge občine (Občina Gorenja vas - Poljane). V obstoječih delovnih mestih je v občini delovna struktura neugodna, kar negativno vpliva na razvoj lokalne skupnosti. Poleg nekaj manjših in srednje velikih podjetij, je večje podjetje le Marmor Hotavlje s 150 zaposlenimi (http://www.marmor-hotavlje.si/default_slo.htm), pred 20 leti pa je bil osrednji gospodarski akter Rudnik urana Žirovski vrh s 502 delovnimi mesti (Lenart 1989: 278).

Tabela 9: Aktivno prebivalstvo po sektorjih aktivnosti v občini Gorenja vas - Poljane, od leta 1981 do leta 2001

popis	skupaj	sektor dejavnosti		
		primarni	sekundarni	terciarni
1981	100	12,4	56,2	31,4
1991	100	9,6	57,1	33,3
2001	100	6,5	58,9	34,6

Vir: http://www.stat.si/Popis2002/si/rezultati_obcine_prebivalstvo_akt.htm

Gospodarski pogoji na podeželju neposredno vplivajo tudi na življenjske razmere in družbene spremembe. Po eni strani graditev novih gospodarskih obratov in razvoj infrastrukture negativno vplivajo na podeželski prostor in naravno okolje (onesnaženost zraka in vode, zmanjševanje kmetijskih površin, opuščanje tradicionalnih vrednot itd.), po drugi strani, pa razvoj gospodarstva in infrastrukture ter povečanje dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu omogoča nastanek novih delovnih mest, kar zmanjšuje socialno ogroženost, splošno družbeno izključenost ter izseljevanje podeželskega prebivalstva iz hribovitih podeželskih območij na obrobje mest (zmanjševanje demografsko ogroženih območij).

3.3. Prostorske spremembe

3.3.3.1 Spremembe naselij

Prehod v postmoderno družbo spreminja merila družbenega razvoja, med drugim tudi odnos do prostora. Kakovosten prostor je bistveni dejavnik kakovosti življenja, takega prostora pa je vedno manj.

Kmečka hiša oziroma kmečki dom postaja vse redkejši, saj ga nadomešča stanovanjska hiša. V naseljih je vse več vrtov in zelenic, parkirnih mest, komunalnih površin in objektov, zmanjšuje pa se obseg odprtih površin in kmetijskih zemljišč.

Bistvo slovenskega naselbinskega sistema je v bogatem spektru dogajanj med mesti in njim pripadajočim obmestnim prostorom ter fizična preobrazba naselij kot posledica socialnega prestrukturiranja prebivalstva. V tem kontekstu imajo najpomembnejšo vlogo hitra rast prebivalstva in zasebne stanovanjske gradnje, naraščajoča selitvena mobilnost prebivalstva, intenzivna dnevna delovna migracija, ter fizična preobrazba naselij kot posledica

socialnega prestrukturiranja prebivalstva. Prebivalstvo v njih živi način življenja, ki postaja podoben mestnemu (Valenčak 2003: 36). Ljudje se iz službe vračajo pozno ter trenutke v svojem domu preživljajo le v večernem času. Vedno večje je povpraševanje po eno ali dvo-sobnih stanovanjih, ki od posameznika ne zahtevajo urejanja vrta, sadnega drevja, rož in podobno.

Danes se je obseg človekovih dejavnosti bistveno razširil. Pred pol stoletja so bile vezane predvsem na lokacijo naselitve v zelenih periferijah in na migracije do mesta zaposlitve v urbanem središču. Sedaj pa so lokacije naselitve, zaposlitve, šolanja, nakupov, rekreacije itd., prepletene v mozaičnem vzorcu. Sedaj sinergija deluje v mnogo večjih urbano-ruralno organizacijskih prostorih in ni več vezana le na kratke razdalje (Valenčak 2003: 20).

Posledica razpršene gradnje je pretirana poraba kmetijskih zemljišč ter s tem povezano zmanjševanje naravnega značaja prostora. Po nekaterih podatkih se v Sloveniji kmetijstvu s pozidavo vsako leto odvzame med 400 do 600 ha tal. Z razpršeno poselitvijo se zmanjšuje življenjski prostor živali in rastlin, spreminja se ravnovesje geomehanskih sil, odtok padavinske vode in zbiranje podtalnice. Posledica je tudi slabšanje funkcionalne in estetske zasnove naselij, zaradi česar stanovanjska območja izgubljajo okolju primerno ureditev in podobo (Lah 1999).

V Poljanski dolini se je poselitev prilagodila geografskim značilnostim. Višje ležeča naselja se praznijo, nižje ležeča naselja kot so na primer Gorenja vas¹¹, Hotavlje in Poljane pa z novimi stanovanjskimi in poslovnimi zgradbami dobivajo novo podobo. Zelo velik vpliv na graditev stanovanj (prim.: več-stanovanjske stavbe v Blatih (slika 6)) je med leti 1981 in 1999 imel Rudnik urana Žirovski vrh, ki je danes v postopku zapiranja, takrat pa je predstavljal enega najvplivnejših gospodarskih subjektov¹².

---

¹¹ V vasi Gorenja vas je leta 2002 v 364 gospodinjstvih živelo kar 16,43% vsega prebivalstva občine in je edino naselje v občini z več kot tisoč prebivalci (1150) (Občina Gorenja vas - Poljane).

¹² Več o vplivu rudnika na spremembe prostora in družbe v Poljanski dolini je v naslednjem poglavju z naslovom Vpliv Rudnika urana Žirovski vrh na družbeno prostorske spremembe Poljanske doline

Slika 6: Štirje bloki v Blatih, ki so bili zgrajeni predvsem z namenom, da bi se preprečil stanovanjski problem delovne sile rudnika urana Žirovski vrh. Bloki stojijo na močvirnatem zemljišču na robu Gorenje vasi.

Vir: Čadež, U (maj, 2006)

Slika 7: Aprila 2003 je bila v centru Gorenje vasi otvoritev novega poslovno stanovanjskega kompleksa. V stavbi so banka, pošta, mesarstvo, dva frizerja, bar in trgovina Mercator, v zgornjem nadstropju pa je pet zasebnih stanovanj.

Vir: Čadež, U. (maj, 2006)

Podeželje doživlja hitre družbene in gospodarske spremembe, naselja pa dobivajo nov videz in nove funkcije. Močno se krepi bivalna funkcija naselij, zmanjšuje pa se delež kmečkega prebivalstva in kmetij ter spreminja se struktura gospodinjstev in bivalne navade. Z novimi gradnjami postaja izvorna cerkljansko škofjeloška hiša, kot tip kmečke hiše tega dela predalpskega sveta, vedno redkejša. Nadomeščajo jo namreč gradnje individualnih

enodružinskih hiš novega tipa, prenesenega iz urbanega okolja. Čeprav so naselja razmeroma majhna, nimajo jasno izoblikovanih jeder in se skozi čas stihijsko selijo.

Razvoj prometa omogoča prihajanje na delo tudi iz bolj oddaljenih območij (dnevna migracija). Vse to je privedlo do poenotenja pri vrednotenju zelenega načina bivanja med prebivalci mest in podeželskih naselij. Mestni način življenja se je razširil na podeželje in ravno to imamo lahko za bistvo procesa suburbanizacije, ki ga lahko razumemo kot prostorski izraz vseh socialnih sprememb v družbi. Bivalna vloga vasi se vedno bolj krepi in v podeželskih naseljih živi vedno več nekmetov. To se odraža predvsem v spremenjenem razmerju med kmečkimi domovi in stanovanji nekmečkega prebivalstva, pa tudi v načinu kmečkega gospodarjenja (Šifrar 2003). Vendar pa, kot pravi Branko Selak, se Poljanska dolina do danes še ni pretirano »urbanistično pokvarila«. Po njegovem mnenju je še vedno ohranjen lep podeželski prostor, ki ga krasijo raznovrstne domačije znanih umetnikov, kot so Ivan Tavčar, Ive Šubic in Anton Ažbe ter s tem še danes prispevajo k ohranjanju kulturne dediščine. *»Nemogoče je pričakovati, da bodo stare zgradbe ohranile obliko in funkcionalnost iz preteklosti. Vsaka tradicija in kulturna dediščina se mora dopolnjevati ter predvsem izpopolnjevati«*, pravi župan Jože Bogataj.

Kljub temu, da naselja postajajo gospodarsko neodvisna od bližnje okolice in pripadajočega zemljišča, pa prostorska gibljivost prebivalstva in spremembe v načinu naselitve nista več v tesni povezavi s poklicnim preslojevanjem. Sta podoba socialne mobilnosti, povečanega standarda prebivalstva in zraščanja gravitacijskih območij delovne sile okoli zaposlitvenih centrov v sklenjena in medseboj povezana območja (Valenčak 2003: 40).

Človeške in civilizacijske zahteve temeljijo na pravici, do zdravju primerne okolja, in pričakovanju, da bo vsaka skupnost, naj bo vas, primestje, četrt ali mesto, v celoti zadovoljevala temeljne potrebe prebivalcev in okolja. Ob današnjih sistemih oskrbe in varstva, prometa in načina življenja si ljudje sami z zahtevami že postavljamo tudi meje uresničljivosti in kakovostna merila. Med potrebami gre predvsem za omogočanje dela, ustvarjanja in pridobivanja prihodkov, potrebnih za življenje in vzdrževanje standarda, skrb za otroke in izobraževanje, primerno bivanje, varnost in skrb za starejšo populacijo tako v socialnem pogledu kot uporabi njenih moči in nakopičenega znanja. Pomembna so etična načela, ki so tudi okoljska (Lah 1999).

3.3.3.2 Načrtovanje podeželskega prostora

Zaostrene ekonomske razmere, ki terjajo povečan napor vseh vej gospodarstva, tudi kmetijskega sektorja, vse večji problemi ekološke degradacije obmestnega prostora, osveščanje o vrednotah kulturne dediščine, povečano povpraševanje po novih lokacijah za urbani razvoj in podobno, so pojavi, ki zahtevajo prevrednotenje odnosa do podeželja kot kompleksnega in občutljivega socialno - ekološkega sistema. Glede na to, da so pričakovanja družbe v smeri višje in širše prisotne kakovosti bivanja, je naloga prostorskega načrtovanja vstopiti v to dogajanje in sprejeti aktivno vlogo pri določanju potencialov tega prostora. Cilj uspešnega prostorskega načrtovanja je usmerjati razvojne interese in varstvene zahteve tako, da dosežemo kakovostno bivalno okolje.

Prostorsko načrtovanje je nekaj, kar uhaja strogim disciplinarnim omejitvam; razpravo o njem lahko uvrstimo med sociologijo, ekonomijo, politične znanosti, matematiko ter celo geografijo in arhitekturo (Gantar 1993). Njegov temeljni namen je določiti vizijo, cilje in koncept oziroma zasnovo organizacijskega prostora.

Prostorsko načrtovanje je dejavnost, katerega naloga je, da prispeva k hitrejšemu gospodarskemu razvoju, večji zaposlenosti in socialni varnosti, izboljšanju okolja, ohranjanju narave, trajnostni rabi naravnih virov, razvoju nacionalne identitete in kulture ter ob enem zagotoviti blaginjo vsakega posameznika. Za skladen prostorski razvoj je najpomembnejše, da prostorskega načrtovanja ne izločimo iz celovitosti načrtovanja gospodarskega in družbenega razvoja ter varstva okolja. Vse odločitve o rabi prostora, najsi gre za zadovoljevanje človekovih potreb po bivanju, gospodarskem razvoju, rekreaciji in rabi naravnih virov, ohranjanju naravne in kulturne dediščine ter doživljanju prostora, vplivajo na kakovost življenja, zato jih je treba videti v interakciji soodvisnosti (www.dkas.si/files/ZPN_10_4_06_DOPIS_DKAS_26april06.pdf).

Zaradi spontanega pomena » ruralnega« kot posebne, na določen način avtonomne kulture in nepogrešljive produkcijske veje, pa se ruralno planiranje ali celovit kmetijski razvojni načrt skoraj nikjer v obstoječi zakonodaji ali planerski praksi ne omenja. Kmetijstvo oziroma podeželje je v urbanistični zakonodaji ali krajinskih načrtih omejeno na zaščito

kmetijskih zemljišč in vaških naselij, nikjer pa se ne govori o zelenem načrtovanju in iskanju alternativnih oblik organiziranosti podeželja (Barbič 1991: 64).

Kljub trenju med ruralnim in urbanim prostorom sta oba pojma na področju prostorskega načrtovanja danes v komplementarnem odnosu. Urbane izkušnje lahko prispevajo k organizaciji agrarne produkcije na povsem novih osnovah. Pomagajo vzpostaviti novo obliko organizacije intenzivne kmetijske proizvodnje in s tem tudi novo obliko spremljajočih fizičnih struktur, novo obliko poselitvenega vzorca z novo hierarhijo v strukturi naselij, drugačno ali drugače izrabljeno omrežje komunikacij, novo ali spremenjeno rabo zemljišč in s tem ponovno ovrednotenje prostora za kmetijske namene. Hkrati se v načrtovani kmetijski rabi prostora lažje oblikujejo razvojne strategije in bolj objektivno izberejo območja za neagrarne funkcije (Barbič 1991: 65).

Ker so danes v podeželskem prostoru prisotne tudi neagrarne dejavnosti, ga nekateri avtorji razširjajo s pojmom kulturno-krajinski prostor. Za smotrno urejanje kulturno - krajinskega prostora je potrebno pripraviti ureditvene načrte za vse ravni prostorske zgradbe: od ureditvenega načrta za kmetijske rajone¹³ in notranje ureditve vaških območij do nove organizacije poselitvenega vzorca z novim komunikacijskim omrežjem, organizacijo kmetijskih zemljišč, notranjih transportov, opredelitvijo vsebine, organizacije in oblike posameznih proizvodnih enot ter načina vpletanja neagrarnih programov in kultur v kmetijskem prostoru (Barbič 1991: 67). Procese v izven-mestnem prostoru je torej potrebno opazovati iz dveh vidikov: z vidika urbanizacije, ki ji pomeni prostor podlago za razmeščanje mestnih dejavnosti, ter ruralnega vidika, ki išče v prostoru predvsem vrednosti v njegovi proizvodni sposobnosti.

Širitev naselij s predvidenimi površinami za širitev stanovanj, oskrbnih in storitvenih dejavnosti se v Poljanski dolini prednostno načrtuje predvsem v večjih, bolj urbaniziranih naseljih. Da bi dosegli značilno celovitost in notranjo povezanost ruralnih naselij in s tem dvig kakovosti bivanja, je potrebno preveriti možnosti za vnovičen avtohton morfološki razvoj podeželskih naselij, v katerih je pričakovati nadaljevanje trenda krepitve bivalne

---

¹³ Tradicionalna podeželska krajina in agrarna naselja so plod agrarno zgodovinskega, tehnološkega in družbeno – ekonomskega razvoja. Po svoji obliki in gospodarski usmeritvi so odvisna od karakteristik naravnega okolja in dajejo različnim delom podeželja specifično podobo. Takšna območja nekateri avtorji označujejo s pojmom kmetijski rajon (Barbič 1991: 66)

vloge in upad deleža kmečkega prebivalstva. V občini Gorenja vas - Poljane je v te namene pripravljen Program priprave strategije prostorskega razvoja Občine Gorenja vas - Poljane (SPRO)¹⁴. Spremembe v družbeni ureditvi so namreč uveljavile nove razmere na področju razvoja gospodarskih in družbenih dejavnosti in z njim povezanih prostorskih ureditev v okviru prostorskega načrtovanja ter ohranjanja kulturnih in naravnih vrednot v prostoru. SPRO bo na območju občine Gorenja vas - Poljane opredelila prostorski razvoj in usmeritve za urejanje prostora ter pogoje za urejanje prostora v novih družbeno - gospodarskih pogojih

(<http://www.obcina-gvp.si/program%20priprave%20-plan%2006.doc>).

---

¹⁴ Program priprave sprejme župan 8 dni po prostorski konferenci za pripravo strategije prostorskega razvoja občine, ki bo predvidoma v juniju 2006

4. VPLIV RUDNIKA URANA ŽIROVSKI VRH NA DRUŽBENO - PROSTORSKE SPREMEMBE POLJANSKE DOLINE

France Planina je leta 1972 v svojem opisu Gorenje vasi in njenega prebivalstva zapisal, da bo začetek obratovanja rudnika urana v Žirovskem vrhu pomenil velike spremembe za Gorenjo vas in njeno okolico. Sem naj bi se doselilo veliko novih prebivalcev, naselje naj bi se povečalo in dobilo drugačen značaj, ustanovitelji na bi »ustanovili marsikaj novega in bolje povezali naselje s svetom...«. Sklepal je, da se bo s tem spremenila tudi socialna in narodnostna sestava naselja, ter »navade, miselnost, zahteve in potrebe prebivalcev« (Planina 1972). Skupaj s samim krajem naj bi se spremenila tudi celotna okolica Gorenje vasi.

Danes, 30 let kasneje, lahko ocenimo, v kolikšni meri so se v samem kraju in njegovi okolici, uresničile zgornje napovedi.

Za majhno ruralno Gorenjo vas in nasploh Poljansko dolino je ustanovitev Rudnika urana Žirovski vrh pomenilo velike spremembe, in sicer tako v smislu industrijske razvitosti in razpoznavnosti kot tudi na socialnem, kulturnem, prostorskem in okoljskem področju. Nahajališče urana na Žirovskem vrhu je bilo odkrito v maju leta 1960, rudnik urana Žirovski vrh pa so na prostoru dveh podrhtih domačij ustanovili leta 1976 (Florjančič 2000).

*Slika 8: Todraž s strani Žirovskega vrha, poleti 1978
Vir: Florjančič, P. (2000): Rudnik urana Žirovski vrh*

Slika 9: Isti pogled čez deset let, poleti 1988 - RUŽV

Do začetka rudarjenja je na Žirovskem vrhu Poljanska dolina veljala za bistveno manj razvito v primerjavi s sosednjo Selško dolino, ki se je ponašala s precej daljšo industrijsko in obrtno tradicijo že od fužinarstva naprej. V »trojčku«, ki je sestavljal nekdanjo občino Škofja Loka so bili Poljanci sinonim za manj razvito, celo »kmetavzarsko« in »čudaško« ljudstvo, ugotavlja dr. Pavel Gantar (Gantar v Florjančič 2000: 336). Poljanska dolina je s svojim hitro zaprtim rudnikom idealen primer za prikaz, kako odločitve na globalni ravni vplivajo na življenje v lokalnih razmerah.

4.1. Vpliv RUŽV-ja na podeželski prostor

Odprtje Rudnika urana Žirovski vrh je povzročil zelo hiter razvoj lokalne infrastrukture. Ena od večjih in pa predvsem trajnih dobrin, ki jo je rudnik vnesel v prostor Poljanske doline, je obnova in rekonstrukcija danes državne ceste Škofja Loka - Gorenja vas. Ta se zagotovo ne bi zgodila tako hitro in v tolikšnem obsegu, kot se je, če ne bi bilo rudnika. Obnovljena cesta danes prebivalcem osrednjega in zgornjega dela Poljanske doline omogoča večjo mobilnost in priložnost za zaposlitev v širšem osrednje-slovenskem prostoru (Gantar 1989: 335). Rekonstrukcija ceste je bila žal načrtovana brez obvoznice mimo Škofje Loke, ki so jo preprečili krajanji Puštala. Pozneje, po zaprtju rudnika, je ta obvoznica izgubila na pomenu. Zaradi povečanega prometa, danes zahtevajo Ločani (nekoč bolj kot ne nezainteresirani) izgradnjo te obvoznice, saj promet bistveno krni kvaliteto življenja na Spodnjem trgu v Škofji Loki (Gantar 1989: 333). Mobilnost družbe, ki jo omogoča razvoj infrastrukture in komunikacij ter pospešen pretok informacij, je zmanjšala okorelost podeželskega prostora ter odpravila omejitve, kot je na primer socialna kontrola. S tem je podeželski prostor gotovo postal privlačnejši ne le gospodarsko, pač pa tudi duhovno in kulturno.

Zaradi povečanih dnevnih migracij, ki jih je omogočila široka prometna cesta Škofja Loka - Gorenja vas, ter številnih delovnih mest, ki jih je nudil rudnik urana Žirovski vrh, se je v osemdesetih letih prejšnjega stoletja močno povečala graditev stanovanj ter izraba že obstoječih poslovnih stavb in stanovanjskih zgradb. Med letoma 1981 in 1990 je bilo na novo zgrajenih kar 544 stanovanj (Tabela 10), kar je največ v celotnem obdobju dvajsetega stoletja. Med letom 1991 in 2000 se je graditev stanovanj zmanjšala skoraj za polovico, do leta 2003 pa je bilo na novo zgrajenih le še 98 stanovanjskih zgradb.

Tabela 10: Graditev stanovanj v občini Gorenja vas - Poljane do leta 2003

OBČINA	SKUPAJ	DO 1918	1919 1945	1946 1960	1961 1970	1971 1980	1981 1990	1991 2000	2001 2003	neznano
GORENJA VAS - POLJANE	2.236	575	169	272	217	426	544	235	98	22

Vir: Razvojna agencija Sora: Območni razvojni program 2002 - 2006; SURS (2005)

V času obratovanja Rudnika urana Žirovski vrh so se v veliko stanovanj v Gorenji vasi naselili delavci, ki so zaradi velikih potreb rudnika in neustrezno usposobljenih delavcev v Poljanski dolini, prišli iz drugih rudarskih krajev v Sloveniji ter tudi iz tujine (predvsem sosednje hrvaške). Najintenzivnejše zaposlovanje se je v Rudniku urana Žirovski vrh začelo leta 1979. Največje število zaposlenih, to je 502, je bilo ob koncu leta 1988 (Lenart 1989: 278).

Kljub številnim prednostim, ki jih je prineslo odprtje Rudnika urana Žirovski vrh, pa so nastali tudi številni konflikti v zvezi z rabo prostora. Eden od primerov je stanovanjska gradnja v Blatih v Gorenji vasi. Zemlja v Blatih je bila last kmetov in sicer last Posavcove kmetije. Predstavljala je blaten in močvirnat teren in, ki bi bil brez umetnega poseganja v prostor (melioracija¹⁵) za kmetijsko obdelavo neprimeren. Zaradi interesa rudnika je bila zemlja kmetom odvzeta. Nasprotovanje kmetov gradnji na Blatih, je kmalu presegalo samo lokalne dimenzije. V podporo nasprotovanju se je vključilo, tedaj znotraj okvirov Socialistične zveze, delujoče Združenje za varstvo okolja, kar je pomembno vplivalo na okoljevarstveno zavest ljudi. Trdili so, da bodo stanovanjskimi bloki uničili zemljo primerno za polja in travnike ter pokvarili celostno podobo Gorenje vasi. Po mojem mnenju predstavljajo danes bloki po eni strani pomembno pridobitev Gorenje vasi, saj pred tem v občini ni bilo na razpolago nobenega stanovanja za nakup. Štirje bloki v Blatih rešujejo velik stanovanjski problem, ki vedno bolj pesti predvsem mlade. Z urbanističnega vidika pa menim, da je lokacija zgrajenih blokov zelo neprimerna, saj stojijo sredi travnatega (močvirnega) polja, popolnoma ven iz centra Gorenje vasi, kamor bi sodili.

Izgradnja rudnika je prizadela enega od najlepših predelov v Poljanski dolini - dolino Brebovnice in Žirovski vrh pod Zalo in na tem področju prekinila možnost za razvoj

¹⁵ Melioracija je pojem, ki označuje fizično poseganje v naravno okolje z namenom uravnavanja in nadziranja mokrote tal. Največkrat gre za ustvarjanje novih kmetijsko - pridelovalnih površin z izkopom sistema izsuševanja jarkov na močvirnatih ali polmočvirnatih tleh, ki odvajajo odvečno vodo (Wikipedija).

kmetijstva in turizma. Rudnik namreč stoji na mirnem, za kmetijstvo primernem predelu Poljanske doline, kjer sta prej stali dve starejši domačiji in je kot pravi Gantar »kot tujek v sicer neokrnjeni naravi« (Gantar 1989: 333). Prav tako je za razvojem rudnika začel zaostajati tudi razvoj lokalne komunalne infrastrukture. Povečala so se okoljska tveganja, ki do tedaj sploh niso bila prisotna.

V 80-ih letih 20. stoletja je RUŽV začel postajati osrednji gospodarski akter in začela je obstajati nevarnost, da bi drugi akterji postopoma oslabili in propadli. Ob nadaljnjem pospeševanju razvoja rudnika in rudarjenja bi lokalni skupnosti grozila transformacija v monogospodarsko regijo, ki bi se spopadala s podobno razvojno strukturnimi problemi kot se danes spopada Zasavje (Gantar 1989: 333).

4.2. *RUŽV in socio - kulturne spremembe*

Po prvotnih načrtih naj bi bilo v rudniku zaposlenih okrog 4000 delavcev, toliko delavcev pa območje Poljanske doline ni moglo dati. Začelo se je množično priseljevanje tuje delovne sile, predvsem iz bivše Republike Jugoslavije. Močno se je povečala tudi mobilnost prebivalcev lokalne skupnosti.

S prihodom t.i. »uranarjev« v majhno ruralno Gorenjo vas, so se prebivalci začeli spoznavati s številnimi, za njih še neznanimi kulturami. Kot ugotavlja Gantar, se je v lokalni skupnosti zmanjšala stopnja neformalne in socialne kontrole ter se povečala stopnja svobode posameznika (Gantar 1989: 333). Različnost načinov življenja in kulturnih vrednot je pomembna prednost odprtja RUŽV-ja, ki pa po drugi strani pomeni tudi kulturno ogroženost zaradi »uvoženih« vrednot. Začeli so se pojavljati znaki kulturne in socialne segregacije, znaki potrošniške družbe ter opazno socialno razslojevanje v smislu ostrih socialnih razlik (Gantar 1989: 333).

Zaradi velikega števila novih delovnih mest v RUŽV-ju se je neposredno dvignil tudi življenjski standard prebivalstva in sicer tako za tiste, ki so bili zaposleni v rudniku, kot posredno tudi za vse ostale. Poleg večjih možnosti za zaposlitev so se povečale tudi priložnosti za izobraževanje, večja izbira poklicev ter večje karijerne možnosti predvsem za mlade. Mladi so začeli vpisovati študije, ki jih do tedaj niso (rudarstvo, geologija ...), poleg

tega pa so lahko dobili tudi štipendije (Gantar 1989: 333). Po drugi strani, pa se je, zaradi pomanjkanja izobraženega kadra v Poljanski dolini, v rudniku zaposlilo ogromno ljudi iz drugih večjih okoliških krajev, kot so Škofja loka, Kranj in Ljubljana, kar je posredno onemogočilo razvoj domačega kadra.

Poleg naštetega omenja Gantar s socialnega vidika še dve prednosti RUŽV-ja in sicer:

- hitrejši razvoj institucij družbene blaginje: nova šola, vrtec, knjižnica;
- hitrejša stanovanjska gradnja, ugodna posojila, nasploh večja stopnja socialne varnosti.

Rudnik urana Žirovski vrh je veliko prispeval tudi na kulturnem področju. Leta 1983 je v svojem stanovanjskem bloku na Blatih dal Knjižnici Ivana Tavčarja Škofja Loka na razpolago izposojališče v vrednosti takratnih 2,4 milijona din. Poleg tega je leta 1985 namenil 2 milijona din za popravilo in ohranitev mogočnega kulturnega objekta Tavčarjevega dvorca na Visokem (Florjančič, 2000: 323). Po dolgotrajnem urejanju lastništva, dvorec še vedno čaka na oživitvev, kljub temu pa vsako leto nemalo turistov obiše ta čudovit, a žal zapuščen rojstni dom pisatelja Ivana Tavčarja.

*Slika 10: Tavčarjev dvorec pred prenovitvijo,
pred letom 1985
Vir: Florjančič, P. (2000): Rudnik urana
Žirovski vrh*

*Slika 11: Tavčarjev dvorec danes
Vir: <http://www.obcina-gvp.si/>*

4.3. Posledice zapiranja RUŽV-ja

Nenadno sprejeta odločitev o prenehanju izkoriščanja uranove rude je bila, tako za poznavalce rudnika kot tudi za ostale krajanje, velika in težko razumljiva sprememba. Z zaprtjem rudnika se je drastično zmanjšalo število delovnih mest v industriji občine Gorenja vas - Poljane¹⁶. Občina se je tako morala soočiti z izredno zahtevnim reševanjem problema prezaposlovanja odvečnih delavcev. Nekaj od njih se jih je redno ali invalidsko upokojilo, določen delež delavcev, ki so si morali sami poiskati zaposlitev, pa so se z delodajalcem dogovorili za sporazumno odpoved z odpravnino. Ostalim so bile na voljo različne druge oblike finančne pomoči za prezaposlitev. Jože Rojc¹⁷, univ. dipl. inž. rudarstva pravi, da so »po obdobju prezaposlovanja le redki delavci znali izkoristiti finančno pomoč rudnika. Odpravnina ni bila majhna, vendar jih je od približno 250 delavcev manj kot 10% danes uspešnih samostojnih podjetnikov. Večina jih je denar zapravilo ali nespametno investiralo«.

Rudnik je bil v času svojega delovanja glavni gospodarski akter na območju Poljanske doline in njegovo zaprtje je pomenilo velik gospodarski šok. Finančna moč tega območja, ki je bilo v tistem času še pod občino Škofja Loka, se je močno zmanjšala in gradnja infrastrukture, telekomunikacijskih omrežij in vodovodnih napeljav je nenadoma zastala. Mnogi cestni odseki in mostovi še danes ostajajo neurejeni (prim.: cesta Gorenja vas – Todraž).

V mnogih pogledih pa je zaprtje rudnika tudi pozitivno vplivalo na pokrajino. Zmanjšalo se je onesnaževanje okolja, zmanjšal se je hrup in promet ter nenazadnje, zmanjšalo se je priseljevanje tuje delovne sile, predvsem iz držav bivše Jugoslavije. Mnogo ljudi si je z zasluženim denarjem v rudniku v Poljanski dolini uspelo zgraditi hišo ali urediti stanovanje, kar se danes kaže v gosti naseljenosti doline, visoki nataliteti, a hkrati z neokrnjenim podeželskim pridihom. V nasprotnem primeru bi bila najbrž dolina danes zelo slabo razvita in le redko poseljena pokrajina. Večina domačinov trdi, da smo lahko srečni, da smo imeli rudnik, hkrati pa smo lahko veseli, da se je le-ta pravočasno zaprl.

---

¹⁶ Leta 1990 je ostalo brez zaposlitve kar 375 delavcev.

¹⁷ Jože Rojc je svojo kariero začel v Rudniku urana Žirovski vrh in je kot eden redkih delavcev tam zaposlen še danes (v danes t.i. Gospodarski coni Todraž).

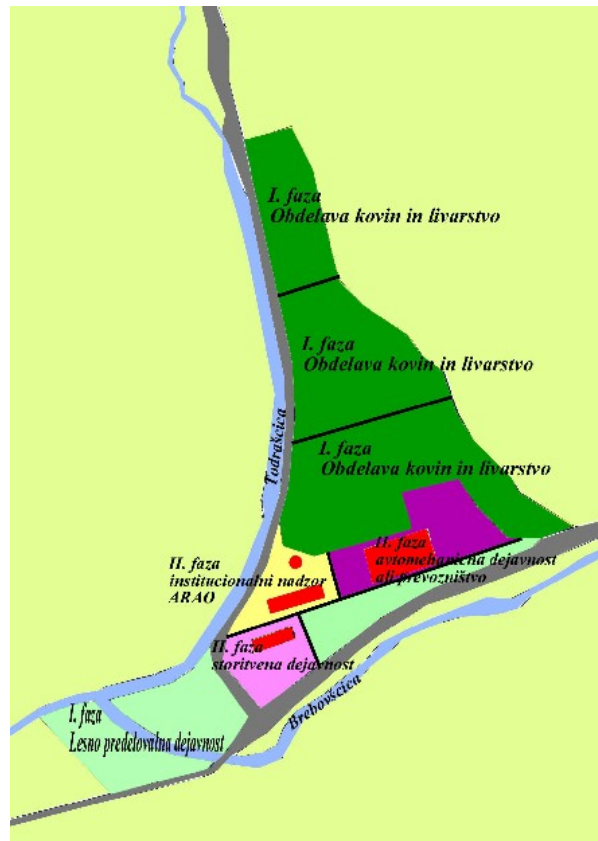
4.4. Možnosti za nadaljnji razvoj območja

Kljub številnim prednostim in slabostim ustanovitve Rudnika urana Žirovski vrh, je rudnik, kot ugotavlja dr. Gantar, z vsemi pripadajočimi dejavnostmi deloval premalo dolgo, da bi lahko povzročil temeljite spremembe v lokalni skupnosti, predvsem pa v socialni in gospodarski strukturi. Če izvzamemo poseg v prostor v Todražu in okolici, je rudnik pustil predvsem sledi možnega razvoja (Gantar 2000: 334).

Vplive, ki jih je rudnik prinesel v okolje, lahko ugotavljamo z vidika posameznikov in družine ter lokalne skupnosti. Na ravni posameznika in družine so vplivi seveda močno identificirani. Nekaterim je rudnik prinesel močno izboljšanje socialnega stanja, tudi po zaključku dejavnosti. Drugim, predvsem kmetom v Todražu, je povzročil omejitve v kmetovanju in je močno posegel v njihovo vsakdanje življenje. Nekateri pa so imeli samo posredne koristi. V tem kontekstu so najbolj »profitirani« zaposleni v rudniku. V splošnem je na gospodarski razvoj rudnik deloval pozitivno (Gantar 2000: 334).

S trajno ureditvijo posameznih površin in objektov rudnika, so danes dane možnosti za postopen razvoj in novo gospodarsko uporabo urejenega zemljišča. Zelo pomembno za občino Gorenja vas - Poljane je prepis teh zemljišč industrijskega platoja na občino, ki je s tem pridobila krepko materialno osnovo za načrtovanje nove gospodarsko obrtno - proizvodne cone Todraž, kot je na primer okoljsko varna in tehnološko razvita predelava in reciklaža določenih odpadkov in surovin. Takšna dejavnost bi pomenila pomemben vir dohodkov za občino in njene prebivalce.

Na podlagi razpoložljivega prostora, industrijske tradicije lokalnega okolja, dejavnosti trenutnih najemnikov in interesentov ter omejitev, ki jih ponuja prostor ter zgradbe, ki bodo v prostoru ostale, se trenutno predvideva razporeditev prostora, kot je prikazano na sliki 12.

Slika 12: Trenutna razpoložljivost prostora Gospodarske cone Todraž
Vir: <http://www.rudnik-zv.si/NadaljnjiRazvoj.htm>

Sanacija rudnika naj bi se po napovedih Jožeta Rojca zaključila z letom 2009. Takoj naslednjega leta bo objavljen razpis za novo gospodarsko uporabo zemljišča. Po mnenju g. Rojca, Poljanska dolina od nove gospodarske cone Todraž ne bo imela večjih koristi. Nekaj denarja lahko pričakujemo le od vzdrževanja in urejanja cone.

5. PROGRAMI ZA CELOSTNI RAZVOJ PODEŽELJA

5.1 Celostni razvoj podeželja in obnova vasi (CRPOV)

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije od leta 1991 (so)financira izdelavo predlogov konkretnih razvojnih projektov praviloma v manj razvitih podeželskih območjih Slovenije v okviru programa Celostni razvoj podeželja in obnova vasi (CRPOV). Lokalne razvojne projekte finančno podpirajo tudi posamezne občine.

Strategija tako enakovredno poudarja agrarno - proizvodne cilje in varovalno - zaščitno funkcijo slovenskega podeželja in vasi, njegovega nadaljnega skladnega razvoja in ohranjanja poseljenosti slovenskega podeželja. Na ta način so prvič v uradnem dokumentu poudarjene tudi druge funkcije kmetijstva (ne le proizvodne), s čimer je podeželje dobilo tudi novo družbeno - ekonomsko vrednost. Temeljno spoznanje o potrebnosti celostnega urejanja slovenskega podeželja in vasi je tako z novo državo dobilo vse pogoje za delovanje.

Program CRPOV izhaja tako iz prostorskih danosti kot obstoječih gospodarskih dejavnosti in razpoložljivih človeških potencialov, načrtovani projekti se umeščajo v sodobne globalizacijske procese in dogajanja, ob poudarjanju lokalnih posebnosti (Barbič 2005: 303)

Glavne značilnosti projektov CRPOV (Šifrar 2003):

- glavni nosilec projektov je občina oziroma lokalna skupnost oziroma njen projektorni svet;
- delo poteka od spodaj navzdol - neposredno delo z ljudmi, vključevanje endogenih potencialov območja;
- uvajanje projektne pristopa;
- upoštevanje širših razvojnih usmeritev in strategij in prenos le-teh v konkretno okolje;
- imenovanje projektne sveta, sestavljenega iz predstavnikov lokalne skupnosti, občine in različnih svetovalnih služb;
- z javnim razpisom izbrana izvajalska organizacija, katere naloga je, da na način projektne vodnje vodi, usklajuje in pripravlja razvojni projekt CRPOV.

Poleg zgoraj naštetih značilnosti je treba povedati, da so projekti CRPOV vsekakor začeli spreminjati miselnost oziroma celostno razvijati podeželje in obnavljati vasi. V večini primerov kmetijstvo ostaja primarna dejavnost podeželja. Pridelovanje hrane je torej osnovna dejavnost, ki pa mora biti nadgrajena, na eni strani v domači predelavi živil, na drugi strani pa tudi v organizacijskem povezovanju pridelave in predelave. Velik poudarek v vseh programih CRPOV je prav gotovo tudi na podjetniški dejavnosti. Razen podjetništva

s kmetijsko vsebino, so za prevzem novih podjetniških funkcij v mnogih predelih Slovenije vedno večje možnosti tudi na področju dejavnosti, namenjenih preživljanju prostega časa in oddiha.

Posamezna okolja so se zelo različno odzivala na te razvojne spodbude. Od začetnih 14 lokacij v letu 1992, pa je ob koncu 1999 v programu CRPOV bilo vendarle vključenih že približno 230 mikrookolij, kar vsekakor daje dobro osnovo za nadaljnji razvoj (Šifrar 2003).

V zadnjih nekaj letih so se v Poljanski dolini projekti CRPOV v največji meri izvajali na področju Vinharj nad Poljanami ter v krajih pod Blegošem (Suša). Projekti so temeljili predvsem na osveščanju krajanov o novih priložnostih za razvoj kmetijstva ter na spodbujanju in motiviranju za razvoj dopolnilnih dejavnosti. Po besedah Nataše Kopač, zaposlene na občini Gorenja vas - Poljane, se je, predvsem v krajih pod Blegošem, s pomočjo teh razvojnih programov ustanovilo kar nekaj interesnih skupin, kot so na primer gozdarji, skupina za peko kruha, kuharice ..., ki danes uspešno prispevajo k razvoju novih podjetniških funkcij in ohranjanju kulturne krajine. Tudi sama opažam precejšen porast ponudbe domačih pridelkov in izdelkov. V Gorenji vasi kmečke žene vsak mesec prirejajo tržnico kmetijskih pridelkov in izdelkov. Poleg tega so mnoge kmetije začele pripravljati za šolarje delavnice (peka kruha in peciva v krušni peči, uporaba slame, obisk Karlovsk'ga malna za mletje moke ...), ki jim ponujajo veliko poučnih in prijetnih doživetij na našem podeželju. In kot pravi eden od sloganov Razvojne agencije Sora, »*tradicionalna znanja lahko živijo dalje le, če se prenašajo na mladi rod*« (Razvojna agencija Sora).

5.2 Program razvoja podeželja za Republiko Slovenijo (RPP)

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano poleg projektov CRPOV od leta 2002 izvaja tudi ukrepe Programov razvoja podeželja (PRP) za Republiko Slovenijo. Prvi tak program je veljal za obdobje 2002 - 2004, drugi, ki se trenutno izvaja, pa velja za obdobje 2004 - 2006.

Strategije razvoja podeželja je osnovana na dejstvu, da je v interesu slovenskega kmetijstva potrebno razviti transparenten in dolgoročen sistem z jasnimi pričakovanji, ki bo kmetom

omogočil sprejemanje dolgoročnih načrtov za njihove kmetije in zagotavljal specifične pogoje za gospodarjenje. Celostni programi bodo upoštevali, da je bistvo kmetijskega, pa tudi splošnega gospodarskega in socialnega razvoja, optimalna raba domačih in naravnih virov (Barbič 2005: 304).

Celostni pristop bo omogočal ohranjanje gostote poseljenosti podeželja ter sonaravno rabo gozdov ter zaščito narave in kulturne dediščine, kar je tesno povezano z ohranjanjem in zagotavljanjem delovnih mest na podeželju, z razvojem dopolnilnih dejavnosti na kmetijah (predelava, turizem in obrt), z razvojem dodatnih delovnih mest na podeželju (organiziranje prodaje pridelkov in proizvodov, servisne dejavnosti), ter z uvajanjem alternativnih metod kmetijske pridelave in predelave s posebnim poudarkom na varovanju okolja (skrb za živali, doseganje ekoloških standardov, visoka kvaliteta hrane) (Barbič 2005: 304).

PRP je torej namenjen predvsem pospeševanju in prestrukturiranju kmetijstva ter zagotavljanju postopnega povečevanje učinkovitosti pridelave in predelave ter konkurenčnosti kmetijstva. Strateški cilj je spodbuditi inovativnost in podjetništvo ter povezovanje med prebivalci podeželja za razvoj novih in stabilnih delovnih mest na podlagi lokalnih potencialov, hkrati pa ohraniti kulturno krajino, ravnovesje v okolju ter ravnovesje med tradicionalnimi in novimi dejavnostmi.

5.3 Glavni akterji za razvoj podeželja na območju Poljanske doline

5.3.1 Razvojna agencija Sora

Eden glavnih akterjev za spodbujanje razvoja podeželja na območju Poljanske doline je Razvojna agencija Sora, ki je bila ustanovljena leta 1999. Kot poslovni podporni center pospešuje podjetništvo, razvoj podeželja in razvoj drugih lokalnih potencialov v škofjeloški regiji. Ima povezovalno vlogo med podjetji, zbornicami, lokalnimi skupnostmi, institucijami in drugimi dejavniki, ki vplivajo na razvoj gospodarstva in podeželja regije.

S sprejemom Razvojnega programa za gorsko-višinsko območje v letu 1991, je bil narejen prvi korak k načrtnemu razvoju podeželja na Škofjeloškem. Po prvih uspešnih vzorčnih projektih, pa so v letu 2001 občine Gorenja vas - Poljane, Škofja Loka, Železniki in Žiri

sprejele skupni Razvojni program podeželja, ki je načrtal skupne smernice razvoja do leta 2006.

V programu je glavni poudarek dan (Razvoja agencija Sora):

- postavitvi podpornega okolja za razvoj novih delovnih mest na podlagi razvoja lokalnih potencialov;
- posodabljanju osnovne kmetijske proizvodnje, razvoju novih in oživljanju tradicionalnih oblik kmetovanja;
- vzpostavitvi skupne infrastrukture za trženje produktov s podeželja;
- širjenju turistične ponudbe kot oblike trženja produktov podeželja;
- urejanju manjkajoče in posodabljanju obstoječe infrastrukture;
- ohranjanju naravnega okolja.

Glavni poudarek je torej na ohranitvi obdelovanja kmetijskih površin in ohranitvi zaposlenosti na podeželju. Njihov slogan pravi, da »le sodelovanje in planiranje aktivnosti z lokalnim prebivalstvom daje dobre in trajne rezultate« (Razvoja agencija Sora).

5.3.2 Zavod za pospeševanje turizma Blegoš

Zavod za pospeševanje turizma Blegoš je bil ustanovljen leta 2000, z namenom spodbujanja razvoja in promocije turizma ter oblikovanja celovite turistične ponudbe na območju občin Gorenja vas - Poljane, Škofja Loka, Železniki in Žiri (škofjeloške regije).

Ustanovitelji zavoda so (<http://www.lex-localis.info>):

- Občina Škofja Loka, Poljanska cesta 2, 4220 Škofja Loka;
- Občina Železniki, Češnjica 48, 4228, Železniki;
- Občina Žiri, Trg Svobode 2, 4226 Žiri;
- Občina Gorenja vas-Poljane, Poljanska cesta 87, 4224 Gorenja vas;
- Območna obrtna zbornica Škofja Loka, Spodnji trg 2, 4220 Škofja Loka;

- Gospodarska zbornica Slovenije - Območna obrtna zbornica za Gorenjsko Kranj; Bleiweisova cesta 16, 4000 Kranj.

S svojimi programi in razvojnimi ukrepi zavod zagotavlja:

- oblikovanje celovite turistične ponudbe na območju občin Gorenja vas - Poljane, Škofja Loka, Železniki in Žiri (škofjeloške regije);
- informiranje obiskovalcev v okviru turistično informacijskega centra;
- promocijo turistične ponudbe ter so-oblikovanje turistične ponudbe Slovenije in njene promocije;
- vključevanje aktivnosti turističnih društev s statusom društev, ki delujejo v javnem interesu;
- spodbujanje razvoja in urejanje objektov turistične infrastrukture na območju občine.

Zavod za pospeševanje turizma Blegoš vsako leto pripravi tudi tako imenovane »dneve turizma«, v okviru katerih domačinom in obiskovalcem iz drugih krajev predstavijo turistično ponudbo in njene novosti. Na ta način želijo spodbuditi zanimanje za razvoj turizma na Loškem območju¹⁸ ter vsem interesentom pomagati narediti prvi korak pri razvoju turističnih dejavnosti.

---

¹⁸ Občina Gorenja vas - Poljane sodi v Upravno enoto Škofja Loka

6. ZAKLJUČEK

Hitre globalne družbene spremembe povzročajo izginjanje tradicionalnih vzorcev podeželja. Podeželje se vedno bolj prepleta z urbanimi vzorci, kar bistveno prispeva k preoblikovanju njegove primarne kulturne identitete in ruralnega prostora. Spreminja se oblika in vloga naselij, gospodarski položaj podeželske skupnosti, družbena struktura, odnos do družbeno - kulturnega življenja ter samo naravno okolje ne služi več izključno pridelavi in predelavi kmetijskih pridelkov.

Tudi območje Poljanske doline je v skladu s spremembami, ki jih je doživelo celotno slovensko podeželje, spremenilo svojo družbeno - prostorsko podobo in notranjo strukturo. Na eni strani se večja število delovnih mest izven kmetijstva, namešča se industrija in koncentrira poselitev, na drugi strani pa poteka praznjenje podeželskega prostora, opuščanje manj kvalitetnih obdelovalnih zemljišč ter njihovo zaraščanje, drobljenje in pozidava nižinskih površin. Iz nekdanjega podeželja, ki je bil sinonim za agrarno pokrajino, se razvija podeželje, ki poleg kmetijstva opravlja še druge funkcije neagrarnega značaja (razvoj obrtnih dejavnosti, industrije, turizma ...).

Postmoderna družba je pluralna družba, katere cilj je doseči čim višjo kakovost življenja. Za preprečitev socialne izključenosti, mora le-ta biti v enaki meri uresničljiva prebivalcem podeželja kot prebivalcem mest (urejena komunalna infrastruktura, socialna razvitost, razvitost izobraževalnih in kulturnih dejavnosti itd.). Iz urbanega v podeželski prostor se je zelo hitro razširila tudi potrošniška miselnost, ki je povzročila opuščanje tradicionalnih pristočasnih aktivnosti, temelječih na medsebojnih stikih in lastni ustvarjalnosti. Živimo v času, kjer vladajo različne avtoritete, različne vrednote in današnji svet postaja prostor, kjer so tržni mehanizmi glavno gibalno družbe. V ospredju je posameznik, njegova identiteta, znanje in informacijska tehnologija. Kljub sodobnim trendom pa prebivalci Poljanske doline, zaradi močne navezanosti na svojo zemljo in sovaščane, s številnimi tradicionalnimi prireditvami skušajo ohraniti ali ponovno oživiti kanček tradicionalnega sproščenega druženja ljudi in kulturne dediščine.

Kmetijstvo ima kljub upadanju števila kmečkega prebivalstva v Poljanski dolini še vedno zelo pomembno funkcijo - tako v gospodarskem smislu kot tudi v smislu ohranjanja

kulturne pokrajine in poseljenosti hribovitega sveta. Po mnenju domačinov in strokovnjakov na tem področju bo tudi v prihodnosti kmetijstvo ostalo ena od osnovnih razvojnih usmeritev, ne glede na to, da je trenutni dohodkovni položaj v kmetijstvu, ki ga kmetje večinoma izboljšujejo z raznovrstnimi dopolnilnimi dejavnostmi, izjemno slab. Kmetijska dejavnost se ne bo zmanjšala, zmanjšalo se bo le število kmetij. To pomeni, da bodo ostale le večje kmetije, ki se bodo popolnoma specializirale v kmetijsko dejavnost ter pomembno prispevale h gospodarski in socialni razvitosti pokrajine. Spodbujanje razvoja kmetijske dejavnosti pomembno prispeva tudi k ohranjanju poseljenosti v hribovitih območjih, kjer so težji pogoji za kmetovanje. Z opuščanjem kmetovanja bi se v prihodnosti lahko zgodile velike spremembe pokrajine, in sicer v smeri gospodarske, socialne in ekološke degradacije.

Drugi temelj prihodnje razvojne politike območja Poljanske doline je turizem, ki ima na tem območju zelo ugodne, vendar še precej neizkoriščene možnosti. Uspešno delo lokalne turistične organizacije v Škofji Loki ter izdelava številnih turističnih programov je pripomoglo, da postaja poljansko podeželje za turiste vedno bolj privlačno, na drugi strani pa se v Poljanski dolini iz leta v leto povečuje tudi število turističnih kmetij in možnosti za prenočitev tujcev. Prizadevanje temelji predvsem na razvoju sonaravnih oblik turizma v povezavi s sonaravno usmerjenim kmetijstvom in drugimi dejavnostmi (domača obrt, bio proizvodi itd.).

Poljanska dolina je v svojem ruralnem prostoru velike družbeno - prostorske, gospodarske in okoljske spremembe doživela z odprtjem Rudnika urana Žirovski vrh. Nova prometnica skozi dolino je omogočila razvoj tudi drugih gospodarskih dejavnosti, številne dnevne migracije in selitve ljudi pa so prinesle s sabo nove kulture in nove družbene vrednote. Povečale so se možnosti za zaposlitev, izobraževanje, v lokalni skupnosti se je povečala stopnja svobode posameznika, neposredno pa se je dvignil tudi življenjski standard prebivalstva. Poljanska dolina je dobila drugačen značaj, in lahko rečemo, da so se besede Franca Planine iz leta 1972, da naj bi ustanovitev rudnika »povzročila marsikaj novega ter bolje povezala naselje s svetom...«, uresničile.

Z vstopom v Evropsko unijo se je Slovenija vključila tudi v enotno pravno ureditev na področju razvoja podeželja, ki spada pod okrilje skupne kmetijske politike (SKP). Le-ta

narekuje poenotenje postopkov načrtovanja, izvajanja in spremljanja razvojnih spodbud, o izbiri prioritetenih področij pomoči in ukrepih pa države članice odločajo dokaj samostojno. Slovenija ima v primerjavi z ostalimi novimi državami članicami relativno bogate izkušnje z izvajanjem ukrepov za razvoj podeželja, pa tudi kar nekaj izkušenj s spodbujanjem endogenih razvojnih potencialov na podeželju, s t. i. pristopom od spodaj navzgor. Na področju razvoja podeželja se že od začetka devetdesetih izvajajo programi Celostnega razvoja podeželja in obnove vasi (CRPOV) ter programi in projekti, ki so jih v zadnjih letih nadomestili večji in prostorsko bolj zaokroženi Razvojni programi podeželja (RPP). Na lokalni ravni je na področju Poljanske doline zelo aktivna Razvoja agencija Sora, ki svoj program dopolnjuje tudi s pomočjo drugih organizacij, kot je na primer Zavod za pospeševanje turizma Blegoš.

Podeželski prostor je postavljen pred nove izzive. Informacijska družba oziroma družba znanja prihaja tudi v podeželske vasi, kar ponuja nove priložnosti za njihov razvoj. Nove tehnologije omogočajo delo na daljavo, kar pomeni, da se določene vrste storitvenih dejavnosti lahko razvijajo in opravljajo tudi zunaj urbanih središč, v domačem okolju. Kako se bosta podeželski prostor in družba spreminjala v prihodnosti, je težko natančno napovedati, vseno pa lahko rečem, da bodo tradicionalne lastnosti podeželja, kot so neokrnjena narava, mir, svež zrak in sproščeno vaško vzdušje, postale med ljudmi vedno bolj cenjene.

7. LITERATURA

- Adelhardt, A. (1993): *Prihodnost podeželja je v raznovrstnosti kmetovanja*. V: Glück, A. & Magel, H. (1993), str. 79-92
- Barbič, A. (1991): *K novemu pojmovanju ruralnosti*. V: Barbič A. (1991), str.15-29
- Barbič, A. (Ur.) (1991): *Prihodnost slovenskega podeželja*, Novo mesto: Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba
- Barbič, A. (2005): *Izzivi in priložnosti podeželja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
- Bogovič, A. (Ur.) (1993): *O hišah, o mestih, o podeželjih*. Zbornik predavanj 1991/92, 1992/93. Ljubljana: KUD France Prešeren
- Buchenauer, R. (1993): *Podeželsko naselje kot družbeno in kulturno stičišče prihodnosti*. V: Glück, A. & Magel, H. (1993), str. 121-131
- Kokolj, J. (2000): *Celostni razvoj podeželja in obnova vasi (CRPOV) v Sloveniji*. (sept. 2000). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in gozdarstvo RS. Pridobljeno 2.3.2006 s svetovnega spleta:
<http://www2.arnes.si/aa/2000/koko00cl.html>
- Cunder, T. (2002): *Strukturne spremembe v slovenskem kmetijstvu in razvoj podeželja. Podeželje na prelomu tisočletja: Izzivi in problemi*. Mednarodna znanstvena geografska konferenca, Ljubljana, str. 123-137, 19.-21.sept. 2001
- Dickens, P. (2000): *Society, Space and the Biotic level: An Urban and Rural Sociology for the New Millennium*. *Sociology*. Faculty of Social and Political Sciences, University of Cambridge, Vol. 34, No. 1, pp. 147-164
- Dolenc, P. & Florjančič, P. (2000): *Uranarji*. V: Florjančič, A. (2000), str. 267-328

- Florjančič, A. P. (Ur.) (2000): *Rudnik urana Žirovski vrh*. Radovljica: Didakta
- Gorenjska 2005 (20.12.2005). *Priloga Gorenjskega glasa*, št. 1001, Kranj
- Gantar, P. (2003): *Sociološka kritika teorij planiranja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
- Gantar, P. (2000): *Poljanci, Uranarji in atomski vek*. V: Florjančič, A. (2000), str. 331-339
- Glück, A. & Magel, H. (Ur.) (1993): *Podeželje - vrt prihodnosti: nove možnosti*. Komenda: Glavarjeva družba
- Ivančič, A. (1999): *Izobraževanje in priložnost na trgu dela*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Andragoški center Republike Slovenije
- Klemenčič, V. (2004): *Procesi deagrarnizacije in urbanizacije slovenskega podeželja*. V: Potočnik Slavič, I. (2004), str. 7-21
- Kovačič, M. (1991): *Kmetijstvo v razvoju podeželja*. V: Barbič A. (1991), str.163-183
- *Krajevni leksikon Republike Slovenije* (1995): Popisi prebivalstva. Ljubljana
- Kramberger, A. (1999): *Poklici, trg dela in politika: Poklicni problem socialne države, empirični problemi iz Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
- Kučan, A. (1998): *Krajina kot nacionalni simbol*. Ljubljana: Znanstveno publicistično središče
- Kulovec, M. in drugi (1999): *Turizem - razvojna možnost podeželja*. (27.10.1999). Zbornik referatov. Državni svet Republike Slovenije. Turistična zveza Slovenije. Pridobljeno 2.3.2006 s svetovnega spleta:

http://www.gov.si/dsvet/2MO/dejavnost/posveti/besedila_pos/Turizem_podezelje-zbornik.pdf

- Lah, A. (Ur.) (1999): *Mesta in urbanizacija*. Svet za varstvo okolja Republike Slovenije v zbirki Usklajeno in sonaravno. št. 3/1999. Pridobljeno 25.4.2006 s svetovnega spleta: <http://www.sigov.si/svo>
<http://www.gov.si/svo/usklajeno-sonaravno/mesta-urbanizacija/vsebina/07.htm>
- Makarovič, J. (1983): *Mladi iz preteklosti v prihodnost*: pogled na zgodovino človeštva z vidika odnosov med generacijami. Ljubljana: Univerzum
- *Območni razvojni program 2002 – 2006*. Razvojna agencija Sora d.o.o., Škofja Loka
- Perpar, A., Kovačič, M. (2002): *Typology and Developement Characteristics of rural areas in Slovenia*. V: Potočnik Slavič, I. (2004), str. 85-99
- Planina, F. (1972): *Škofja Loka s Poljansko in Selško dolino*. Škofja Loka
- Potočnik Slavič, I. (2004): *Podeželje na prelomu tisočletja: Izzivi in problemi*. Mednarodna znanstvena geografska konferenca, Ljubljana
- Potočnik Slavič, I. (2004): *Iskanje dodatnih virov zaslužka na podeželju: primer dopolnilnih dejavnosti na kmetijah v Sloveniji*. V: Potočnik Slavič, I. (2004), str. 21-19
- Prosen, A. (1991): *Planiranje podeželskega prostora*. V: Barbič A. (1991), str.47-61
- Prosen, A. (2004): *Prostorske znanosti za 21. stoletje*. Jubilejni zbornik. Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo
- Rant, M. (maj 2006): *Stoletnica žirovske čipkarske šole*. *Gorenjski glas*, 37, str.1
- *Statistični letopis (1992-2005)*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za statistiko

- Sterlekar, N. N. (1992): *Nacionalna strategija prostorskega razvoja Slovenije*. 12. Sedlarsko srečanje (28. in 29. maj, 1992). Zbornik, Postojna
- Šifrar, S. (2003): *Geografija krajevne skupnosti Gorenja vas: Primer lokalne geografije*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta
- Šturm, A. (1996): *Vloga naselij za razvoj poselitve v občini Gorenja vas - Poljane*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta
- Švab, A. (2001): *Družina: od modernosti k postmodernizmu*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče
- Tacoli, C. (1998): *Rural-urban Interactions: A Guide to the Literature. Environment and Urbanization*, Vol. 10, No. 1
- Valenčak, P. (2003): *Spreminjanje družbeno - prostorske vloge podeželja v postmodernem obdobju: primer Kozjanskega parka*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Fakulteta za družbene vede
- Zupančič, J. (jun. 2001): *Družba in prostorski razvoj Slovenije*. Ljubljana: Inštitut za geografijo. Pridobljeno 2.3.2006 s svetovnega spleta:
www.gov.si/upr/doc/Prostor2020/Zbirka2020/01_TemeljneOpredelitvePR/1_6_druzba/1_6_druzba.pdf

ELEKTRONSKA PERIODIKA

- *Domače obrti na slovenskem*. Stylin.over. Pridobljeno 10.4.2006 s svetovnega spleta.
http://styling.over.net/narodna_nosa/domace_obrti.php
- Društvo krajinskih arhitektov Slovenije (april 2006). Pridobljeno 24.5.2006 s svetovnega spleta
http://www.dkas.si/files/ZPN_10_4_06_DOPIS_DKAS_26april06.pdf

- *Družba*. Marmor Hotavlje. Pridobljeno: 10.5.2006 s svetovnega spleta:
http://www.marmor-hotavlje.si/default_slo.htm
- *Podeželje*. Razvoja agencija Sora. Pridobljeno 2.3.2006 s svetovnega spleta:
<http://www.ra-sora.si/?id=2>
- *Program priprave strategije prostorskega razvoja Občine Gorenja vas - Poljane (SPRO)*. (2006). Občina Gorenja vas – Poljane. Pridobljeno 24.5.2006 s svetovnega spleta:
<http://www.obcina-gvp.si/program%20priprave%20plan%2006.do>
- *Rudnik urana Žirovski vrh*. Pridobljeno 3.8.2006 s svetovnega spleta:
<http://www.rudnik-zv.si/NadaljnjiRazvoj.htm>
- *Rural*. Wikipedia. The Free Encyclopedia. Pridobljeno 10.5.2006 s svetovnega spleta:
<http://www.google.com/url?sa=X&start=2&oi=define&q=http://en.wikipedia.org/wiki/Rural>
- Statistični letopis republike Slovenije. Pridobljeno s svetovnega spleta:
<http://www.stat.si>
- *Storitve javne uprave za prebivalce*. Državni portal republike Slovenije. Pridobljeno: 13.2.2006 s svetovnega spleta:
<http://e-uprava.gov.si/e-uprava/zivljenjskeSituacijeStran.euprava?dogodek.id=7005>
- *Strategije prostorskega razvoja Občine Gorenja vas - Poljane (SPRO) (2006)*. Pridobljeno 24.5.2006 s svetovnega spleta
http://www.obcina-gvp.si/program_priprave_-plan_06.doc
- *Teden slovenskih družin*. Siol novice. Pridobljeno 6.5.2006 s svetovnega spleta.
<http://novice.siol.net/>

- *Zavod za pospeševanje turizma Blegoš*. Inštitut za javno samoupravo in javna naročila.

Pridobljeno 10.5.2006 s svetovnega spleta:

<http://www.lex->

[localis.info/KatalogInformacij/VsebinaDokumenta.aspx?SectionID=8A9AA640-D1D3-4149-9D5C-A537374B33BB](http://www.lex-localis.info/KatalogInformacij/VsebinaDokumenta.aspx?SectionID=8A9AA640-D1D3-4149-9D5C-A537374B33BB)

PRILOGA - intervju

1.) Tema: Poljanska dolina in njene družbeno - prostorske spremembe

Intervjuvanci:

- g. Milan Brence, gospodar kmetije Pri Postotniku
- g. Matevž Čadež, gospodar kmetije Pri Kumru
- g. Milan Čadež, predsednika občinskega odbora SDS občine Gorenja vas - Poljane
- g. Branko Selak, generalni direktor podjetja Marmor Hotavlje
- g. Jože Bogataj, župan občine Gorenja vas - Poljane
- g. Karel Jezeršek, bivši direktor podjetja Mizarstvo Jezeršek

Vprašanja:

- Kako po vašem mnenju tehnološke, informacijske in druge postmoderne spremembe vplivajo na življenje ljudi v Poljanski dolini (izboljšana infrastruktura, mobilna telefonija, internet, naprednejša strojna oprema, trend dolgotrajnega izobraževanja, ...)?
- Kakšno je vaše mnenje o sodobnih družbenih vrednotah (potrošništvo, avto in hiša kot statusni simbol, pomembnost ugleda v družbi, delo pomembnejše kot družina, opuščanje druženja med ljudmi ...)?
- Kako gledate na kmetovanje »poljanskih« kmetov? Ali se dovolj intenzivno prilagajajo globalnim spremembam (tudi z vidika nove evropske kmetijske politike)?
- Kako bo bodoča poljanska obvoznica po vašem mnenju vplivala na vlogo in podobo Poljanske doline?
- Kakšno je bilo vaše življenje na podeželju v otroštvu in rani mladosti in kaj najbolj pogrešate iz tistih časov?

- Kaj lahko pričakujemo v prihodnosti? Katere so po vašem mnenju temeljne priložnosti za ohranitev naravne in kulturne dediščine Poljanske doline ter primerne vloge in podobe njenega podeželskega prostora?

2.) Tema: Zgodovina in prihodnost območja Rudnika urana Žirovski vrh

Intervjuvanec:

- g. Jože Rojc, univ.dipl.inž.rudarstva